DECEMBRIE 2025

RAPORT DE CERCETARE

privind adaptările procedurale pentru copii victime și făptuitori cu dizabilități în cadrul sistemului de justiție din România

Terre des hommes
Helping children worldwide.

Cofinanțat de Uniunea Europeană

Terre des hommes Romania este o delegație a Terre des hommes (Tdh), cea mai importantă organizație elvețiană din domeniul protecției copilului.

În România, Fundația Terre des hommes activează în două domenii prioritare: sprijinirea copiilor afectați de migrație și protecția copiilor aflați în conflict cu legea.

Suntem una dintre puținele organizații care protejează drepturile tinerilor aflați în contact cu legea în România. De peste 10 ani menținem o relație directă și constantă cu cele 4 centre educative și de detenție de pe teritoriul național, sprijinind sute de minori și tineri.

Dezvoltăm metodologii specifice pentru profesioniștii care lucrează cu copii aflați în conflict cu legea și practici adaptate copiilor, cu accent pe echilibrul mental și reziliență.

În 2024, am deservit 1098 de persoane prin proiecte care au urmărit protejarea și promovarea drepturilor copiilor în contact cu legea, prin dezvoltarea unui sistem de justiție mai prietenos copilului, bazat pe participarea activă a tinerilor, prevenirea violenței, accesul la informații juridice, sprijin pentru reabilitare și reintegrare, precum și formarea profesioniștilor implicați în lucrul cu acești copii.

IATĂ CE AM FĂCUT:

- **Dezvoltarea unui chatbot AI multilingv pentru copii implicați în situații de violență, abuz sau proceduri judiciare**
- **Elaborarea unui instrument standardizat de monitorizare a violenței în detenție.**
- **Activități educaționale și de dezvoltare emoțională prin metodologia Mișcare, Joc, Sport și Creativitate.**
- **Mentorat individual pentru tineri.**
- **Formare profesională (competențe digitale, frizerie) și activități artistice (dans, teatru, pictură).**
- **Crearea unui FabLab la Centrul de Detenție Tichilești și organizarea de evenimente pentru expunerea creațiilor.**
- **Sesiuni psiho-sociale focusate pe reziliență și gestionarea conflictelor.**
- **Participarea tinerilor la evenimente europene și schimburi de experiență.**
- **Crearea unei cărți de povești despre perspectiva copiilor asupra justiției prietenoase.**
- **Colectarea de scrisori, desene și mărturii pentru a face auzite vocile tinerilor privați de libertate.**

Despre proiectul ENSURE:

Proiectul ENSURE – Asigurarea accesului la mediatori pentru copiii cu dizabilități în procedurile judiciare își propune să îmbunătățească comunicarea cu copiii-victime cu dizabilități în sistemul de justiție penală, prin integrarea mediatorilor, a persoanelor de sprijin și a reprezentanților speciali.

Obiectivul general al proiectului este de a îmbunătăți accesul la justiție pentru copiii victime cu dizabilități prin îmbunătățirea coordonării și cooperării între rolurile specializate. Acesta vizează profesioniștii în justiție penală, profesioniștii în domeniul protecției, autoritățile judiciare și factorii de decizie din UE.

Obiectivele specifice includ:

- Dezvoltarea rolurilor mediatorilor
- Îmbunătățirea competențelor profesioniștilor din domeniul juridic
- Îmbunătățirea cooperării multidisciplinare
- Creșterea gradului de conștientizare cu privire la importanța sprijinului specializat pentru copiii victime cu dizabilități

ENSURE este un proiect regional, finanțat prin programul CERV-2024-DAPHNE desfășurându-se în perioada martie 2025 – februarie 2027.

AUTOAREA CERCETĂRII:

Manuela Gazibar
Ofițer Monitorizare și Evaluare, Fundația Terre des hommes România

Parteneri noștri sunt:

International Commission of Jurists
Validity Foundation (Validity) – International
Child Rights Centre (CRC) – Serbia
Ludwig Boltzmann Institute of Fundamental and Human Rights (LBI-GMR) – Austria

CUPRINS

01	Introducere	05
02	Analiza cadrului legal românesc	07
03	Analiza datelor primare și a rezultatelor	11
04	Concluzii	28
05	Recomandări	30
06	Limitări	34
07	Anexe	36

INTRODUCERE

01

INTRODUCERE

Scopul acestui raport de cercetare este de a oferi o vedere de ansamblu asupra normelor și practicilor naționale românești destinate experților din justiție, profesioniștilor din sistemul de protecție a copilului precum și interpreților, care vin în sprijinul copiilor cu dizabilități în sistemul de justiție penală.

Constatările raportului sunt formulate sub forma unor recomandări bazate pe informații provenite din două surse: analiza datelor secundare provenite din scanarea cadrului legislativ și documentele de politici publice privind adaptările procedurale pentru copiii cu dizabilități în sistemul de justiție din România (cu scopul de a asigura o abordare coordonată și cuprinzătoare pentru copiii cu dizabilități aflați în conflict cu legea), precum și din date primare colectate de la diverși profesioniști din domeniul justiției, din sistemul de protecție a copilului, de la interpreți, precum și de la tineri cu dizabilități care au avut contact cu sistemul de justiție penală.

Raportul este structurat în patru părți:

ANALIZA CADRULUI LEGAL ROMÂNESC

02

ANALIZA CADRULUI LEGAL ROMÂNESC

Politicile și legile din România care includ principalele prevederi privind copiii cu dizabilități sunt următoarele:

- **Legea nr. 272/2004** garantează dreptul copilului de a fi ascultat în orice procedură judiciară/administrativă și impune ca măsurile adoptate să respecte interesul superior al copilului — aceasta creează o bază legală pentru adaptarea audierilor și comunicării la capacitățile copilului (limbaj adaptat, utilizarea unor mijloace de sprijin, camere speciale etc.).
- **Noul Cod de procedură penală (Legea nr. 135/2010)** conține dispoziții care facilitează investigațiile și etapele procesuale sensibile la nevoile copiilor (existența unor măsuri speciale când sunt implicați minori; asistență juridică obligatorie pentru victimele minore în anumite contexte; prevederi care permit ședințe fără caracter public și alte protecții).

  Asistența juridică este obligatorie pentru victimele minore atunci când se constată lipsa capacității de exercițiu sau capacitate de exercițiu restrânsă ; atunci când organul judiciar consideră că, din anumite motive, persoana vătămată / partea civilă / partea responsabilă civil nu își poate pregăti singură apărarea, precum și pentru victimele traficului de persoane și ale traficului de minori. Aceste reguli procedurale oferă instanțelor și procurorilor posibilitatea de a utiliza măsuri adaptate nevoilor copilului.

  De exemplu, Codul de procedură penală stabilește în mod clar dreptul persoanei de a beneficia gratuit de un interpret atunci când nu înțelege, nu vorbește bine sau nu poate comunica în limba română (art. 83 lit. f), precum și dreptul de a apela la un mediator, în cazurile permise de lege (lit. g). Articolul 105 stabilește clarificări privind audierile în care este necesară prezența unui interpret:

> Ori de câte ori persoana audiată nu înțelege, nu vorbește sau nu se exprimă bine în limba română, audierea se va efectua printr-un interpret. Interpretul poate fi desemnat de organele judiciare sau ales de părți ori de persoana vătămată, dintre interpreții autorizați, conform legii. Prin excepție, dacă este necesară luarea unei măsuri procedurale urgente sau nu se poate asigura un interpret autorizat, audierea se poate face în prezența oricărei persoane capabile să comunice cu persoana audiată. Totuși, organul judiciar este obligat să reia audierea în prezența unui interpret autorizat imediat ce acest lucru este posibil. Dacă persoana audiată este surdă, mută sau surdo-mută, audierea se va desfășura cu participarea unei persoane capabile să comunice în limbajul special. În această situație, comunicarea se poate face și în scris. În cazuri excepționale, dacă nu este prezentă o persoană autorizată capabilă să comunice în limbajul special și comunicarea nu se poate face în scris, audierea persoanelor menționate se va efectua cu ajutorul oricărei persoane care are abilități de comunicare.

- **Codul penal (Legea nr. 286/2009)** stabilește pragurile de vârstă pentru răspunderea penală: *peste 14 ani,* dacă se dovedește că minorul a săvârșit fapta cu discernământ și prevede furnizarea de servicii specializate și însoțirea de către psiholog/asistent social pentru copiii care au comis fapte, dar nu sunt răspunzători penal (o deschidere explicită pentru răspunsuri terapeutice, non-punitive, adaptabile dizabilității) și *peste 16 ani* când minorul este răspunzător penal conform legii.
- **Legea privind probațiunea (Legea nr. 252/2013)** stabilește rolul serviciului de probațiune în implementarea măsurilor neprivative de libertate și în supravegherea programelor educative/de reabilitare pentru minori — o bază legală pentru adaptarea intervențiilor și planurilor de sprijin la nevoile copiilor cu dizabilități (sprijin psihosocial, programe adaptate, coordonare cu serviciile sociale).
- **Cadrul privind victimele (Legea nr. 211/2004, cu modificările de transpunere)**- în special după modificările aduse pentru alinierea la Directiva europeană privind drepturile victimelor-, garantează dreptul victimelor la informare, sprijin și la a fi însoțite de o persoană la alegerea lor încă de la primul contact cu autoritățile — aspect esențial pentru copiii victime cu dizabilități, care au nevoie de o persoană de sprijin sau de un comunicator in care sa aibă încredere.
- **Hotărârea secundară nr. 1439/2004 stabilește structura serviciilor** (psihologice, de asistență socială, de reintegrare) pentru copiii care nu sunt răspunzători penal — un instrument legal care sprijină măsuri adaptate și terapeutice (făcând referire la modelele specializate pentru copiii cu dizabilități intelectuale).
- **Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap** specifică drepturile de accesibilitate ale persoanelor cu dizabilități la noile tehnologii, accesul la informațiile publice și asigurarea interpreților autorizați în limbajul mimico-gestual și în limbajul specific utilizat de persoanele cu surdocecitate (art. 61).
  Obligația de a furniza interpreți autorizați în limbajul mimico-gestual sau în limbajul specific utilizat de persoanele cu surdocecitate, pentru interacțiuni directe cu persoanele cu deficiențe de auz sau cu surdocecitate, revine autorităților și instituțiilor centrale și locale, publice sau private (art. 69).

A fost realizată și o analiză privind modul în care prevederile legale se traduc (sau nu) în adaptări procedurale pentru copiii cu dizabilități, având în vedere cadrul legal prezentat anterior.[1]

1 Analiza cadrului legal este realizată în spiritul Strategiei UE privind drepturile copilului (Comisia Europeană, COM(2021) 142 final, 24.3.2021).

Puncte tari ale cadrului legal:

- Există bază legală pentru adaptarea audierilor (ședințe private, medii non-ostile, înregistrări audio-video, asistență juridică) și pentru asigurarea sprijinului psihologic/social pe parcursul măsurilor și reintegrării.
- Modificările aduse Legii privind victimele permit explicit însoțirea de la primul contact — aspect extrem de util pentru copiii care au nevoie de o persoană de sprijin sau de comunicare.
- Legile privind probațiunea și serviciile specializate oferă canale legale pentru sprijin psihosocial post-decizie și măsuri comunitare orientate spre reabilitare, nu pedeapsă.

LACUNE ȘI PROBLEME DE IMPLEMENTARE IDENTIFICATE PE BAZA DATELOR SECUNDARE

(rapoarte naționale și studii ONG):

→ **Lipsa unui sistem coerent** de depistare a dizabilității și de evaluare individualizată. Legile permit măsuri individualizate, dar nu impun o procedură standardizată de evaluare timpurie și plan de comunicare adaptat în fiecare caz. Rapoartele ONG-urilor și cele naționale notează identificarea inconsistentă a dizabilităților intelectuale sau psiho-sociale în timpul investigațiilor.

→ **Reguli procedurale insuficiente** pentru adaptarea comunicării. Deși sunt autorizate măsuri „prietenoase copilului" și „speciale", există instrucțiuni nespecifice privind modul de adaptare a limbajului, utilizarea comunicării augmentative, a interpreților în limbajul semnelor, a materialelor ușor de citit sau a pauzelor extinse pentru copiii cu deficiențe cognitive — rezultând decizii ad-hoc.

→ **Variabilitate în disponibilitatea specialiștilor instruiți.** Deși sunt prevăzuți psihologi sau asistenți sociali, multe instanțe și parchete locale nu dispun de personal cu expertiză în dizabilități intelectuale / suport de comunicare; ONG-urile acoperă adesea aceste lipsuri.

→ **Bariere fizice și lipsa adaptărilor în spațiile procedurale.** Instanțele și secțiile de poliție nu sunt uniform accesibilizate; camerele dedicate pentru copii sau cele pentru interviuri folosind facilități audio-video sunt inegal disponibile.

→ **Coordonare intersectorială insuficientă.** Serviciile de probațiune, protecția copilului (DGASPC), serviciile medicale și actorii din justiție nu sunt întotdeauna conectați prin protocoale formale pentru implementarea adaptărilor pe întreg parcursul procesului.

ANALIZA DATELOR PRIMARE ȘI A REZULTATELOR

03

ANALIZA DATELOR PRIMARE ȘI A REZULTATELOR

Pe baza analizei cadrului legal și a măsurilor procedurale pentru copiii cu dizabilități, a fost realizată o analiză calitativă multifațetată (360 de grade) utilizând date primare colectate din interviuri cu profesioniști selectați care activează în sistemul național de justiție din România, precum și cu copii – victime și infractori aflați în contact cu sistemul de justiție.

Selecția profesioniștilor intervievați, care lucrează în sau alături de sistemul de justiție penală românesc și interacționează cu copiii cu dizabilități, a avut în vedere asigurarea unei diversități de practici și experiențe profesionale, o înțelegere clară a punctelor forte și a provocărilor sistemului din diferite perspective, precum și explorarea diversității de opinii legate de tipul de dizabilitate, gen și mediul rural/urban.

Universul de cercetare pentru colectarea datelor primare a inclus:

13 respondenți
cu vârste și contexte profesionale diferite

3 tineri și 10 cu adulți

experiența profesională:
între 6 și 37 de ani în poziția actuală

3 interviuri structurate

vârsta:
între 35 și 58 de ani

tinerii
intervievați aveau vârste între 21 și 24 de ani.

5 bărbați

8 femei

Pentru a asigura acoperirea geografică, respondenții adulți au fost selectați din **8 județe** din totalul celor 42 existente în România.

Pentru a colecta perspective diverse din cadrul fiecărei categorii (autorități și instituții locale și centrale, precum și ONG-uri), au fost intervievate persoane cu următoarele profesii:

- Doi asistenți sociali (unul dintr-un centru de detenție, celălalt din cadrul unei direcții județene pentru protecția copilului);
- Patru psihologi (unul din Centrul de Detenție Craiova, unde se află doi tineri cu dizabilități, doi din direcții județene diferite de protecția copilului și unul dintr-un centru de educație incluzivă pentru copii cu deficiențe de auz);
- Un avocat din Baroul Sibiu;
- Doi judecători dintr-o Curte de Apel;
- Un interpret care lucrează pentru ONG-ul Asociația Națională a Surzilor din România;
- Trei tineri cu vârste între 18 și 20 de ani (doi băieți și o fată), rezidenți ai Centrelor de Detenție Craiova și Tichilești (județele Dolj și Timiș), cu dizabilități fizice ușoare, intervievați pentru a oferi perspectiva lor asupra experienței cu sistemul de justiție penală în calitate de persoane condamnate.

Standardele etice și principiile de protecție a copilului au fost respectate pe tot parcursul cercetării: participanții selectați au semnat formulare de consimțământ informat care garantează confidențialitatea informațiilor furnizate. Au fost respectate protocoale specifice de protecție a datelor pentru gestionarea și stocarea interviurilor înregistrate (acolo unde respondenții și-au dat acordul), inclusiv a informațiilor sensibile despre copii, în conformitate cu cerințele GDPR și reglementările naționale. Toți respondenții, inclusiv tinerii, au fost informați clar despre scopul interviului, modul de desfășurare, utilizarea informațiilor și cine va avea acces la acestea. Li s-a comunicat că pot renunța oricând la participare și pot refuza să răspundă la anumite întrebări.

Interviurile au fost realizate de la **distanță**, ținând cont de **locația fiecărui participant,** și s-au desfășurat astfel încât **să evite** provocarea oricărei forme de **stres psihologic, emoțional** sau **fizic**.

Această secțiune sintetizează informațiile obținute din interviurile cu judecători, avocați, asistenți sociali, psihologi și interpreți privind tratamentul copiilor cu dizabilități în sistemul de justiție din România. Rezultatele acoperă mai multe teme propuse în metodologia de cercetare: **accesul la informație pentru copiii cu dizabilități și familiile acestora, adaptări procedurale și identificare timpurie, existența și disponibilitatea sprijinului juridic și social, rolul intermediarilor și al persoanelor de sprijin, modul de respectare a drepturilor copilului în practică în timpul procedurilor, adaptabilitatea mediului și a comunicării la nevoile acestor copii, nivelul de formare al profesioniștilor din justiție și colaborarea interdisciplinară în lucrul cu copiii cu dizabilități.**

Întrebările care au fost adresate actorilor din justiție și tinerilor pe tematicile listate mai sus au avut ca scop **triangularea informațiilor obținute pentru a înțelege clar practica din România** și pentru a formula **recomandări bazate pe date fiabile.** Ghidurile de discuție utilizate pentru fiecare categorie de intervievați sunt *anexate la finalul raportului.*

Rezultatele obținute sunt prezentate pentru fiecare temă analizată.

Profesioniștii intervievați au raportat experiență în lucrul cu copii victime cu o gamă variată de dizabilități — de la **dizabilități fizice** (membre scurte sau lipsă de membre, copii surzi sau adulți care au suferit de orbire ori pierdere a auzului), până la **dizabilități intelectuale** sau de **sănătate mintală.**

A. MODUL DE INFORMARE CU PRIVIRE LA DREPTURILE ȘI PROCEDURILE JUDICIARE

Profesioniștii, copiii și interpreții au descris variații semnificative în modul în care copiii cu dizabilități și părinții sau reprezentanții lor legali sunt informați cu privire la drepturile și procedurile judiciare. Deși unele instituții depun eforturi pentru a adapta comunicarea către aceștia, în practică informațiile sunt adesea insuficiente, excesiv de tehnice sau transmise într-o manieră formalistă, care nu asigură o înțelegere reală.

Asistenții sociali și psihologii au raportat că informarea copiilor și părinților se face verbal și în scris, de obicei prin rapoarte, note de consiliere sau procese-verbale de întâlnire. În unele centre, personalul a elaborat pliante și materiale ilustrate pentru a explica drepturile într-un limbaj simplu.

În anumite cazuri, explicațiile au fost adaptate la nivelul cognitiv, tipul de dizabilitate și sensibilitățile de gen, cu atenție la evitarea stereotipurilor. Pentru copiii surzi, informațiile au fost uneori traduse în limbaj mimico-gestual sau prezentate în formate scrise simplificate. Cu toate acestea, mai mulți profesioniști au recunoscut că adaptarea este

inconsistentă. Psihologii au menționat că explicațiile „nu sunt întotdeauna” simplificate conform nevoilor copiilor, ceea ce îngreunează înțelegerea. Interpreții au subliniat că pentru copiii surzi și familiile acestora informațiile primite sunt adesea fragmentate sau minimale, acestia pun mai degrabă bază pe rețele informale de colegi pentru a afla despre drepturile lor.

Judecătorii și avocatul intervievați au remarcat că, în majoritatea cazurilor, copiii și părinții nu înțeleg efectiv drepturile care le sunt citite. Deși procedurile impun formal citirea acestora minorilor, limbajul este extrem de tehnic și inaccesibil chiar și adulților fără dizabilități:

„Unii termeni sunt atât de complicați încât chiar și adulții fără dizabilități au dificultăți în a-i înțelege — cum ar fi dreptul de a angaja un expert sau de a accesa servicii de mediere.” *(Judecător 1)*

Prezența persoanelor de sprijin (psihologi, asistenți sociali sau avocați numiți din oficiu) este adesea formală și episodică, fără o implicare activă pentru a asigura o înțelegere clară și eficientă. Copiilor li se spune rar că pot alege singuri persoana de sprijin, iar mulți își întâlnesc avocatul numit din oficiu abia la prima audiere, ceea ce limitează încrederea și pregătirea:

„Avocatul din oficiu este adesea doar decorativ... dialogul devine intruziv și apăsător pentru o victimă cu dizabilități intelectuale sau psihosociale.” *(Judecător 1)*

Relatările copiilor confirmă aceste deficiențe sistemice. Mulți au spus că nu li s-a explicat clar de ce se află în instanță sau ce urma să se întâmple:

„Nimeni nu mi-a explicat cu adevărat de ce sunt acolo. Au spus doar că trebuie să răspund pentru că am făcut ceva grav.” *(Copil 1)*
„Vorbeau între ei, nu cu mine. M-am simțit invizibil.” *(Copil 3)*
Unii copii au afirmat că persoanele de sprijin desemnate rezonau mai degrabă cu cerințele sistemul decât cu nevoile lor:

„Mi-au desemnat un asistent social, dar nu m-am simțit ajutat. Părea că este acolo pentru ei, nu pentru mine.” *(Copil 1)*

„Avocatul era grăbit. Asistentul social părea de partea lor. Dacă familia mea nu ar fi fost acolo, n-aș fi înțeles nimic.” *(Copil 3)*

Chiar și atunci când drepturile le-au fost explicate, modalitatea de abordare a fost grăbită și greu de înțeles:

„Mi-au spus că am drepturi, dar au citit repede niște fraze. Nimeni nu mi-a explicat pe înțelesul meu ce înseamnă." *(Copil 3)*

Adulții cu dizabilități intelectuale și psihosociale au descris dificultăți similare:

„Poliția nu m-a informat despre drepturile mele. Abia după patru ore mi le-a explicat avocatul din oficiu."

„La fiecare audiere aveam alt avocat. Nu am bani pentru unul propriu. Îi întâlneam doar în sala de judecată. Nimeni nu m-a ajutat să înțeleg."

„Nu m-am simțit ascultat. Se grăbeau cu deciziile. Uneori chiar râdeau de mine și mă numeau nebun."

Aceste mărturii arată că informațiile sunt adesea inaccesibile sau furnizate inconsistent, subminând încrederea și înțelegerea proceselor judiciare.
Interpreții au evidențiat lipsa sistemică a serviciilor garantate de interpretare în limbajul semnelor. Instituțiile nu au obligația efectivă de a asigura interpreți, iar neîndeplinirea acestei obligații nu este sancționată:

„Informațiile ajung la copiii surzi foarte fragmentat, foarte puțin. Aproape că nu-și cunosc deloc drepturile. Învață mai mult unii de la alții decât de la instituții."
(Interpret 2)

Chiar și atunci când informația este transmisă, ea nu este adaptată într-un mod semnificativ:
„Nu există adaptări, deloc. Am încercat să creăm programe pentru spitale și școli, dar nicio instituție nu le-a cumpărat. Nu există obligația de a folosi interpreți." *(Interpret 1)*
În concluzie, deși unii profesioniști încearcă să adapteze informațiile la vârsta, dizabilitatea și genul copiilor, majoritatea copiilor cu dizabilități și familiile acestora nu primesc informații privind drepturile lor într-o manieră pe care să o poată înțelege cu adevărat. Mărturiile copiilor evidențiază sentimente de invizibilitate, lipsa de opțiune și dependența de familie mai degrabă decât de sistemul de justiție. Experiențele adulților confirmă aceleași lacune, marcate de proceduri grăbite, inconsistente și atitudini discriminatorii. Pentru copiii surzi, în special, eșecul sistemic de a asigura interpreți duce la o excludere aproape completă de la înțelegerea reală a drepturilor lor.

B. ACCESSIBILITATEA MATERIALELOR PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI

Deși în România există aproape 77.000 de copii cu dizabilități, materialele accesibile destinate utilizării în sistemul de justiție sunt rare și cu o distribuție neuniformă. Unii pro-

fesioniști compensează prin elaborarea de pliante simple cu desene sau pictograme, iar ocazional sunt disponibile broșuri în limbaj simplificat, limbajul semnelor sau Braille. ONG-urile și instituții precum Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului (DGASPC) au dezvoltat resurse suplimentare — sesiuni de consiliere, site-uri web cu design accesibil și linii telefonice naționale, cum este 119. Totuși, aceste instrumente sunt puțin cunoscute, slab promovate și rareori utilizate direct de copii.

Judecătorii și avocații au remarcat că, de obicei, copiii cu dizabilități primesc informațiile indirect, prin intermediul avocaților din oficiu, mai degrabă decât accesând materiale prietenoase pentru copii. Interpreții au subliniat o lacună majoră în cazul copiilor surzi, pentru care aproape că nu există resurse adaptate. În general, în ciuda unor inițiative promițătoare, disponibilitatea și vizibilitatea materialelor accesibile rămân limitate, lăsând copiii cu dizabilități fără mijloace coerente și de încredere pentru a-și înțelege drepturile și pentru a naviga prin procesele judiciare.

C. EVALUĂRILE NEVOILOR COPIILOR CU DIZABILITĂȚI PENTRU SPRIJIN PROCEDURAL

Profesioniștii au confirmat că evaluările copiilor cu dizabilități au loc, de regulă, la începutul interacțiunii acestora cu sistemul de justiție, fie în timpul investigației penale, fie atunci când cazurile sunt preluate de DGASPC. Aceste evaluări sunt efectuate, în general, de psihologi, asistenți sociali sau specialiști medicali (de exemplu, neuropsihiatri), adesea la solicitarea autorităților judiciare.

Unul dintre judecătorii intervievați a subliniat că Codul de procedură penală prevede garanții specifice, precum reprezentarea juridică obligatorie pentru minori, audierea sensibilă funcție de gen în anumite cazuri și prezența unor persoane de încredere sau a unui psiholog, după caz. Legea permite desemnarea de interpreți sau persoane de sprijin atunci când există bariere de comunicare.

În practică, totuși, persistă unele lacune. Copiii sunt rareori informați despre dreptul de a solicita asistență sau un interpret; de obicei, judecătorii sau avocații din oficiu sunt cei care identifică și declanșează aceste forme de sprijin. Interpreții au remarcat că, spre exemplu, copiii surzi depind de atenția judecătorilor, avocaților sau asociațiilor pentru a beneficia de interpretare, în loc să fie împuterniciți să o solicite ei înșiși.

În concluzie, deși cadrul legal prevede garanții importante, implementarea lor este neuniformă, iar copiii cu dizabilități depind în mare măsură de vigilența profesioniștilor, nu de existența unor proceduri accesibile care să le permită să își exercite activ propriile drepturi.

D. CARACTERUL OBLIGATORIU ȘI INIȚIEREA EVALUĂRILOR COPIILOR ÎN SISTEMUL DE JUSTIȚIE

Evaluările copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție sunt recunoscute pe scară largă ca esențiale pentru înțelegerea nivelului de dezvoltare, a expunerii la traume și a nevoilor individuale. Asistenții sociali au raportat că, în cadrul centrelor lor, se realizează evaluări periodice menite să orienteze interacțiunile și intervențiile, deși au exprimat incertitudine cu privire la caracterul obligatoriu al acestor evaluări la nivel național. Psihologii au subliniat variabilitatea practicilor. Unii au indicat că evaluările sunt obligatorii, în special atunci când sunt solicitate de instanță, întrucât acestea informează decizii referitoare la dezvoltarea cognitivă și istoricul traumatic al copilului. Alții au evidențiat absența unui cadru legal uniform; evaluările sunt adesea inițiate la cererea instanței, a procurorului sau a poliției, iar recomandările DGASPC sau ale altor instituții variază de la caz la caz. Aceste constatări sugerează că, deși evaluările sunt considerate instrumente esențiale pentru sprijinirea copiilor, cerințele legale și procedurale sunt neuniforme, reflectând o dependență de discreția instituțională și de circumstanțele specifice fiecărui caz.

E. UTILIZAREA EVALUĂRILOR COPIILOR CU DIZABILITĂȚI ÎN CADRUL SISTEMULUI DE JUSTIȚIE

Evaluările copiilor cu dizabilități fizice, intelectuale, senzoriale sau psihosociale sunt recunoscute ca instrumente esențiale pentru a informa sistemul de justiție. Asistenții sociali au raportat că rezultatele evaluărilor sunt, de regulă, transmise instanței, deși modul concret în care acestea sunt utilizate în procesul decizional este uneori neclar. Psihologii au subliniat că evaluările contribuie la înțelegerea nivelului de dezvoltare cognitivă și a vulnerabilităților copilului, orientând deciziile privind soluționarea cauzei și sancțiunile aplicabile. De asemenea, acestea oferă repere pentru stabilirea adaptărilor procedurale – cum ar fi metoda de audiere, prezența unui psiholog sau interpret, precum și ajustările de limbaj sau de durată pentru a sprijini participarea copilului. Cu toate acestea, aplicarea acestor recomandări nu este întotdeauna consecventă.

Rezultatele cercetării sugerează că, deși evaluările reprezintă un element cheie pentru asigurarea unui tratament echitabil al copiilor cu dizabilități în cadrul procedurilor judiciare, eficiența lor depinde de implementarea uniformă a recomandărilor.

F. ADAPTĂRI ȘI SPRIJIN PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI ÎN CADRUL SISTEMULUI DE JUSTIȚIE NAȚIONAL

Copiii cu dizabilități implicați în proceduri judiciare pot beneficia de diverse forme de sprijin procedural, însă disponibilitatea și aplicarea acestor măsuri variază semnificativ

între instituții. Asistenții sociali și psihologii au menționat că sprijinul include, de obicei, prezența unui psiholog sau a unui asistent social care să însoțească și să ghideze copilul, consiliere psihologică pentru reducerea anxietății, comunicare adaptată și metode specializate de audiere. Adaptările procedurale pot presupune, de asemenea, folosirea unor camere separate pentru audiere, utilizarea interpreților (inclusiv a celor în limbaj mimico-gestual pentru dizabilitățile senzoriale), limbaj simplificat și, în unele cazuri, folosirea unor materiale vizuale, cum ar fi păpuși anatomice sau pictograme. Instanțele pot acorda prioritate cauzelor care implică minori cu dizabilități și pot asigura reprezentare juridică atunci când copilul nu are avocat.

Cu toate acestea, au fost identificate lacune în implementare. Mai mulți respondenți au semnalat lipsa generalizată a materialelor de comunicare adaptată, a dispozitivelor electronice sau a aplicațiilor mobile, precum și faptul că recomandările procedurale nu sunt întotdeauna respectate. Exemple relevante includ pregătirea insuficientă înaintea audierilor, nerespectarea instrucțiunilor oferite de interpreți și lipsa consecvenței în adaptările aplicate în procesele civile sau administrative. Un caz particular a vizat o victimă de șase ani a unui abuz sexual, care, deși avea la dispoziție păpuși anatomice pentru facilitarea relatării, nu a reușit să ofere informații din cauza lipsei de suport adecvat.

Audierea la distanță este permisă prin lege pentru copiii cu dizabilități, în special atunci când starea de sănătate sau instituționalizarea împiedică prezența fizică, însă, în practică, se preferă frecvent prezența în persoană, chiar și în cazuri de dizabilitate severă.

În concluzie, deși cadrul legal și protocoalele instituționale prevăd măsuri pentru sprijinirea copiilor cu dizabilități, resursele limitate, aplicarea neuniformă și lipsa de instrumente specializate afectează eficiența acestor măsuri.

G. LUAREA ÎN CONSIDERARE A VOINȚEI ȘI PREFERINȚELOR COPIILOR ÎN AUDIERILE JUDICIARE

Datele colectate evidențiază practici eterogene privind modul în care sunt luate în considerare voința și preferințele copiilor în cadrul audierilor judiciare. Deși instrumentele internaționale, precum Convenția ONU privind Drepturile Copilului, garantează dreptul copilului de a-și exprima opiniile și de a fi protejat de retraumatizare, aplicarea lor variază considerabil.

Profesioniștii au raportat atât practici pozitive, cât și inconsecvente. Unii asistenți sociali și psihologi au menționat că, uneori, copiii sunt consultați în prealabil cu privire la modul în care doresc să fie audiați, iar audierile au loc în camere adaptate copiilor, în prezența unui psiholog care oferă sprijin emoțional. Judecătorii pot lua în considerare preferințele copilului privind adaptările procedurale, în măsura în care acestea nu afectează integritatea procesului sau nu cresc riscul de revictimizare.

Totuși, alți respondenți au subliniat existența unor lacune majore. Psihologii și interpreții au semnalat că în cazul copiilor foarte mici sau al celor cu dizabilități intelectuale sau psiho-sociale, participarea semnificativă este uneori exclusă, în ciuda garanțiilor legale. Interpreții au menționat probleme sistemice – lipsa consultării, programări simultane și deficit de personal calificat – care limitează eficiența comunicării. Avocații au notat că deciziile privind adaptările procedurale sunt adesea luate „în interesul copilului", fără o consultare reală a acestuia.

Mărturiile copiilor au confirmat aceste neconcordanțe: unii s-au simțit susținuți de familie sau avocat, în timp ce alții au descris stări de anxietate, confuzie și dificultăți în exprimare. Mai mulți copii au afirmat că nu au fost întrebați cum preferă să comunice, fiind constrânși să vorbească în loc să folosească scrisul sau alte metode alternative, chiar și atunci când erau nervoși sau stresați.
În ansamblu, aceste rezultate arată că, deși dreptul legal de a-și exprima opiniile există formal, vocea copiilor nu este întotdeauna solicitată sau respectată în practică – mai ales în cazul copiilor mai mici sau al celor cu dizabilități.

H. MONITORIZAREA ȘI SUPRAVEGHEREA ADAPTĂRILOR PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI

Răspunsurile indică faptul că nu există un sistem standardizat de monitorizare a modului în care adaptările procedurale pentru copiii cu dizabilități sunt oferite sau implementate în mod consecvent. Asistenții sociali și psihologii au raportat necunoașterea existenței unor mecanisme formale de supraveghere. Deși uneori DGASPC sau instanțele verifică punctual implementarea măsurilor, aceste demersuri sunt ad-hoc, lipsite de proceduri clare și de responsabilitate instituțională.

Profesioniștii din domeniul juridic au confirmat că, deși anumite adaptări – precum comunicarea scrisă sau non-verbală – sunt, în general, asigurate, alte măsuri sunt aplicate inconsistent. De exemplu, sălile de judecată nu sunt întotdeauna eliberate de persoane neimplicate în cauze care implică minori, limitând confidențialitatea și subminând eficiența măsurilor de sprijin. În mod similar, birourile de poliție supraaglomerate pot împiedica desfășurarea audierilor confidențiale, afectând siguranța și confortul copilului.

În concluzie, aceste constatări evidențiază lacune semnificative în monitorizare și aplicare. Deși anumite adaptări procedurale există atât în legislație, cât și în practică, absența unui sistem coerent de supraveghere și responsabilizare împiedică aplicarea lor uniformă.

I. VERIFICAREA ÎNȚELEGERII INFORMAȚIILOR DE CĂTRE COPIII CU DIZABILITĂȚI PSIHO-SOCIALE SAU INTELECTUALE

Profesioniștii intervievați au subliniat importanța crucială a asigurării faptului că copiii cu dizabilități psiho-sociale sau intelectuale înțeleg informațiile care le sunt prezentate în cadrul intervențiilor judiciare sau sociale. Asistenții sociali au evidențiat necesitatea utilizării unui limbaj simplificat, a pauzelor frecvente, a repetiției și a verificării graduale a înțelegerii. Ei au observat că procesul de comprehensiune nu este imediat și necesită o implicare gradulă, ce presupune răbdare, adaptată nivelului de dezvoltare și nevoilor specifice ale fiecărui copil. Psihologii specializați au raportat utilizarea unor evaluări standardizate (precum WISC) pentru a măsura capacitatea cognitivă și emoțională a copilului de a înțelege și procesa informațiile.

Evaluările medicale, psihologice și sociale periodice, în special în mediile rezidențiale, contribuie la adaptarea strategiilor de comunicare. Se utilizează exemple concrete, discuții repetate și explicații simplificate, deși verificarea consecventă a înțelegerii rămâne limitată.

Profesioniștii din justiție au confirmat că judecătorii și avocații adaptează limbajul și formulează întrebări de control, ținând cont de posibile adaptări suplimentare, cum ar fi audierea prin videoconferință.

Totuși, provocările persistă – interpreții și actorii juridici au raportat interacțiuni limitate și atenție insuficientă la gradul real de înțelegere al copilului, estimând că minorii cu dizabilități duale (senzoriale și cognitive) înțeleg doar parțial informațiile transmise.
În concluzie, deși există multiple strategii de adaptare a comunicării, aplicarea lor consecventă și verificarea sistematică a înțelegerii rămân domenii prioritare de îmbunătățit.

J. COLABORAREA INTERDISCIPLINARĂ ÎN LUCRUL CU COPIII CU DIZABILITĂȚI

Răspunsurile colectate indică faptul că, deși colaborarea între profesioniștii din domeniul social, psihologic și juridic este prevăzută teoretic, aceasta este inconsistentă în practică. Asistenții sociali au menționat că această colaborare are loc în cadrul centrelor individuale, însă amploarea și eficiența la nivel național sau interinstituțional sunt incerte. Psihologii au descris existența unor comisii interdisciplinare la nivel instituțional, care discută cazurile și urmăresc respectarea drepturilor copilului, dar au subliniat că cooperarea interinstituțională rămâne limitată.

Exemplele practice au evidențiat atât beneficiile, cât și limitele colaborării. În camerele de audiere specializate, un psiholog oferă sprijin emoțional copilului în timp ce polițistul sau procurorul realizează interviul, iar asistenții sociali furnizează informații contextuale

despre mediul familial și social al copilului. Judecătorii au remarcat că menținerea aceleiași echipe profesionale – de exemplu, același psiholog sau, ideal, același avocat la audierile repetate – contribuie la sentimentul de siguranță al copilului, deși acest lucru nu este întotdeauna posibil, mai ales în cazul avocaților din oficiu. Avocații au subliniat că, adesea, ei au rolul cel mai activ în protejarea drepturilor copilului, medierea interacțiunilor și asigurarea garanțiilor procedurale, în timp ce alți profesioniști pot deferi cazul autorității judiciare din cauza cunoașterii limitate a regulilor de procedură.

Interpreții au raportat lipsa de coordonare suficientă între profesioniștii legali, psihologi și asistenti sociali, ceea ce poate compromite comunicarea eficientă cu copilul. Din perspectiva copiilor, sprijinul este perceput ca variabil: unii s-au simțit încrezători și susținuți de familie sau avocat, în timp ce alții au descris sentimente de izolare, neîncredere și lipsă de orientare, mai ales la începutul procedurilor.

În concluzie, deși colaborarea interdisciplinară este încurajată formal și poate spori semnificativ protecția și sprijinul copiilor cu dizabilități, eficiența ei depinde de continuitate, claritatea rolurilor și formarea profesională adecvată.

K. DISPONIBILITATEA ȘI FOLOSIREA INTERMEDIARILOR PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI

Intermediarii sau persoanele de sprijin sunt recunoscuți ca esențiali în asistarea copiilor cu dizabilități în timpul interviurilor sau audierilor judiciare, în special pentru cei cu dificultăți de auz, vorbire sau alte probleme de comunicare. Profesioniștii au raportat că, de regulă, copiii sunt însoțiți de psihologi sau asistenți sociali pe parcursul proceselor legale. În unele cazuri – mai ales pentru copiii victime ale abuzului – sunt implicați intermediari specializați, precum psihologi, consilieri sau interpreți instruiți. Aceste servicii sunt, în general, gratuite pentru copil și familie, fiind asigurate de DGASPC sau ONG-uri partenere.

Utilizarea interpreților, inclusiv a celor de limbaj mimico-gestual sau a metodelor alternative de comunicare (pictograme, sisteme augmentative), a fost menționată pentru copiii cu dizabilități senzoriale sau de comunicare. Judecătorii și profesioniștii juridici au semnalat dificultăți practice: interpreții sunt puțini, trebuie uneori să se deplaseze pe distanțe mari, iar serviciile lor sunt limitate de prevederi legale și de finanțare redusă. Unele instanțe, mai ales în afara centrelor urbane, recurg la soluții ad-hoc – precum comunicarea în scris sau prin gesturi – atunci când nu există interpreți disponibili. Răspunsurile au subliniat și limitări sistemice: există un număr redus de interpreți acreditați la nivel național (aproximativ 56 pentru întreaga țară), iar constrângerile organizaționale fac ca, în unele cazuri, copiii care nu sunt membri ai anumitor asociații să nu poată accesa aceste servicii. Voluntarii neacreditați sau

membrii familiei suplineau uneori lipsa intermediarilor, însă calitatea și consistența sprijinului variau.

În concluzie, deși existența intermediarilor este recunoscută și rolul lor este critic, disponibilitatea redusă, disparitățile geografice și finanțarea insuficientă limitează accesul constant la acest sprijin.

L. CONSECINȚELE LIPSEI UNUI INTERMEDIAR

Atunci când intermediarii nu sunt disponibili, profesioniștii au identificat constant provocări semnificative pentru copiii cu dizabilități, în special în ceea ce privește comunicarea, înțelegerea și protecția în cadrul proceselor judiciare. Asistenții sociali au subliniat că acei copii care nu beneficiază de sprijin au adesea dificultăți în înțelegerea procedurilor în mod independent, ceea ce poate duce la confuzie, stres sau participare compromisă. Psihologii au accentuat că, în absența unui intermediar specializat, copilul poate fi asistat de un psiholog sau asistent social, însă dacă niciuna dintre aceste persoane nu este prezentă, procesul riscă să fie adaptat neadecvat, afectând atât siguranța copilului, cât și fiabilitatea probelor colectate.

Profesioniștii juridici au confirmat aceste riscuri cu exemple concrete. Judecătorii au raportat cazuri în care lipsa unui intermediar competent a condus la dificultăți de comunicare și înțelegere incompletă – copiii au utilizat metode alternative, precum desenul, pentru a se exprima. Avocații au descris strategii improvizate – note scrise, gesturi non-verbale – pentru a se asigura de înțelegerea și consimțământul copilului în lipsa intermediarilor formali. Interpreții au evidențiat atât lacune sistemice, cât și practice. Au fost raportate situații în care copiii sau adulții surzi sau cu dizabilități severe de comunicare nu au putut participa în mod semnificativ la proceduri legale sau administrative din cauza lipsei unui interpret. Aceste lacune au condus la consecințe semnificative, inclusiv neînțelegeri, pierderea drepturilor și prejudicii juridice sau financiare. Exemple includ un copil surd care a semnat un document fără a înțelege conținutul, sau adulți care au pierdut accesul la beneficii sociale sau proprietăți din cauza lipsei suportului comunicativ adecvat.

În ansamblu, constatările indică faptul că absența intermediarilor poate compromite grav atât corectitudinea procedurală, cât și protecția copiilor cu dizabilități. Soluțiile improvizate – deși uneori eficiente – nu se pot substitui intermediarilor instruiți și disponibili sistematic, evidențiind o lacună critică în asigurarea accesului egal la justiție și protecției minorilor vulnerabili.

M. TRATAREA COPIILOR CU DIZABILITĂȚI CA TITULARI DE DREPTURI

Profesioniștii și copiii au raportat discrepanțe atât formale, cât și practice în modul în care copiii cu dizabilități sunt tratați ca titulari de drepturi în cadrul sistemului de justiție. Un asistent social a remarcat că judecătorii manifestă adesea o sensibilitate sporită:

„Am observat că un copil cu dizabilități a fost tratat diferit de judecător în cazul meu... judecătorul a fost foarte înțelegător, calm și echilibrat. Sala de judecată a fost eliberată, fiind doar noi și copilul."

Psihologii au subliniat că, în principiu, toți copiii sunt tratați egal: **„Toți copiii sunt tratați egal, indiferent dacă au dizabilități sau nu."**

Cu toate acestea, limitările practice sunt evidente. Unii profesioniști au recunoscut că acei copii cu dizabilități intelectuale sau psiho-sociale sunt uneori considerați incapabili de participare activă, ceea ce le restricționează exercitarea drepturilor legale: **„În teorie, copiii cu dizabilități sunt tratați ca titulari de drepturi, dar în practică, unii sunt considerați incapabili de participare activă, în special cei cu dizabilități intelectuale sau psiho-sociale."**

Avocații au descris adaptarea comunicării și a strategiilor de verificare pentru evaluarea înțelegerii copilului, utilizând uneori videoconferința pentru a facilita participarea celor cu mobilitate redusă: „Pe baza feedback-ului copilului, capacitatea sa de a înțelege și de a-și exprima voința este evaluată empiric... de cele mai multe ori, dacă tânărul poate participa fizic, prezența sa în instanță este solicitată, ceea ce poate genera situații tensionate sau momente potențial violente în sala de judecată."

Mărturiile copiilor au ilustrat experiența subiectivă a acestor practici. Un copil a spus: **„Da, m-am simțit tratat diferit din cauza problemelor mele. Unii oameni râdeau de mine sau șopteau între ei că 'nu înțeleg prea mult.' Asta m-a făcut să mă simt și mai rău și neputincios."** Alt copil a remarcat: **„Uneori m-am simțit privit diferit din cauza dizabilității mele (dizabilitate fizică – un picior mai scurt), dar nu întotdeauna într-un mod negativ. Unii oameni încercau să mă protejeze mai mult, deși uneori simțeam că mă tratează ca și cum nu m-aș descurca singur."** Un al treilea copil a spus: **„Da, m-am simțit tratat diferit și judecat mai aspru. În loc să mă vadă ca pe un copil care a greșit, m-au văzut ca pe cineva care a dezamăgit și mai mult. A fost foarte greu să trec peste asta."**

În ansamblu, deși cadrul legal garantează nominal drepturi egale pentru copiii cu dizabilități, realitățile practice arată variabilitate în exercitarea efectivă a capacității lor juridice. Sistemul combină atât măsuri de protecție, cât și limitări involuntare, reflectând tensiunea dintre adaptarea vulnerabilității și facilitarea participării active.

N. MEDIILE FIZICE PENTRU PROCEDURILE CARE IMPLICĂ COPII

Copiii cu dizabilități participă la proceduri în săli de judecată, secții de poliție și birouri DGASPC. Rapoartele profesioniștilor și ale copiilor indică atât măsuri de accesibilitate, cât și lacune semnificative.

Un asistent social a spus: **„Audierea copiilor cu dizabilități în sălile de judecată nu este publică; ceilalți sunt eliminați din sală."** Psihologii au menționat: **„Mediile sunt fizic accesibile tuturor copiilor, inclusiv celor cu dizabilități,"** deși unii au adăugat: **„Accesibilitatea fizică este variabilă; nu toate clădirile au rampe, lifturi sau echipamente speciale."**

Judecătorul intervievat a subliniat importanța designului prietenos pentru copii: **„Sălile de audiere ar trebui adaptate pentru diferite vârste, izolate fonic și echipate cu ferestre unidirecționale. Dacă nu sunt disponibile, se poate folosi o cameră neutră și liniștită. Audierea poate avea loc la domiciliul copilului, dacă este sigur."**

Un avocat a explicat limitările: **„Sălile speciale pentru audiere există în principal pentru cazuri de dreptul familiei. Copiii cu dizabilități mintale sunt adesea audiați în săli de judecată obișnuite."** Interpreții au evidențiat lacune: **„Nu există accesibilitate completă; cel mult rampe. Secțiile de poliție nu sunt prietenoase pentru copii."**

Copiii au raportat disconfort: **„Camera era rece, cu scaune tari, ca o sală de interogatoriu"** *(Copil 1);* **„Nu era ideal pentru copii, dar era liniștit și avea un scaun potrivit"** *(Copil 2);* **„Părea conceput să intimideze, nu să liniștească"** *(Copil 3).*

În concluzie, deși unele săli de judecată și birouri DGASPC au adaptări prietenoase pentru copii, accesibilitatea este inconsistentă, în special în secțiile de poliție, iar mulți copii experimentează medii intimidante sau neadecvate.

O. FORMAREA PROFESIONALĂ PENTRU PERSOANELE CARE LUCREAZĂ CU COPII CU DIZABILITĂȚI

Formarea profesională pentru profesioniștii care lucrează cu copiii cu dizabilități este disponibilă, dar inconsistentă. Asistenții sociali și psihologii raportează participarea la cursuri oferite de instituțiile proprii, autorități publice sau ONG-uri, care acoperă drepturile copiilor și conștientizarea dizabilităților. Unele cursuri sunt obligatorii pentru dezvoltarea profesională personală, în timp ce altele sunt opționale și neregulate.

Judecătorii și avocații notează că formarea formală în acest domeniu este în mare parte opțională și organizată adesea de ONG-uri sau prin programe de educație profesională continuă, cu o diseminare limitată către personalul judiciar. Interpreții de limbaj semnelor beneficiază de instruire structurată, inclusiv cerințe de reautorizare la fiecare doi ani, dar accesul la cursuri continue variază, unii bazându-se pe pregătirea formală anterioară, mai degrabă decât pe formarea instituțională regulată.

În ansamblu, deși există oportunități, nu există un sistem uniform și obligatoriu pentru instruirea regulată a profesioniștilor în interacțiunea cu copiii cu dizabilități.

P. BARIERE ȘI SPRIJIN PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI ÎN SISTEMUL DE JUSTIȚIE

Copiii cu dizabilități se confruntă cu bariere specifice în sistemul de justiție, care se pot intersecta cu specificități legate de gen. Fetele cu dizabilități sunt adesea mai expuse riscului de abuz și stigmatizare, în timp ce băieții pot întâmpina prejudecăți legate de comportamentul agresiv. Copiii cu identități de gen diverse pot suferi discriminări cumulate datorită dizabilității și genului.

Punctele forte actuale ale sistemului includ facilități tehnice pentru audierea copiilor, precum săli specializate și opțiuni de audiere la distanță și îmbunătățiri în disponibilitatea interpreților. Procedurile prin videoconferință permit copiilor să participe la audieri fără a fi necesară deplasarea, aspect esențial pentru copiii cu limitări de mobilitate sau dizabilități severe.

Cu toate acestea, persistă lacune. Legislația națională nu prevede reglementări clare referitoare la adaptările procedurale pentru a răspunde nevoilor copiilor și a altor persoane cu dizabilități. Adaptările recomandate includ:

- Facilitatori sau intermediari independenți în procedurile judiciare,
- Adaptarea mediului în timpul audierilor pentru copiii cu dizabilități intelectuale sau psiho-sociale,
- Suport pentru o comunicare eficientă, cum ar fi includerea psihologilor în echipele de anchetă.

Bunele practici implică colaborarea interdisciplinară coordonată, unde toți profesioniștii (judecători, avocați, polițiști, psihologi și asistenți sociali) dețin abilități de comunicare adaptate și lucrează complementar.

Provocările includ: număr insuficient de interpreți calificați, lipsa planificării naționale pentru disponibilitatea interpreților, recunoaștere și remunerare inadecvată a

interpreților și servicii specializate limitate pentru copiii cu dizabilități psiho-sociale sau intelectuale. O listă publică, actualizată, a interpreților acreditați, cu specializare după tipul de caz, ar putea îmbunătăți incluziunea și accesibilitatea.

Q. RECOMANDĂRI PENTRU CREȘTEREA ACCESIBILITĂȚII ȘI INCLUZIUNII PROCEDURILOR JUDICIARE PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI

Profesioniștii și părțile interesate au evidențiat multiple domenii de îmbunătățire pentru a asigura proceduri judiciare prietenoase copiilor, incluzive și accesibile pentru copiii cu dizabilități, care sunt prezentate în secțiunea de recomandări.

În ansamblu, participanții au subliniat că accesibilizarea proceselor de justiție pentru copiii cu dizabilități necesită atât **reforme sistemice** (legi mai clare, modificări structurale în asistența juridică, supraveghere consolidată), cât și **adaptări practice** (formare profesională, suport comunicativ, flexibilitate procedurală, medii accesibile). Un element constant în toate interviurile a fost solicitarea unui sprijin specializat, continuu și centrat pe copil pe parcursul întregului proces judiciar.

CONCLUZII

04

Cercetarea arată că România dispune de un cadru legal solid care recunoaște drepturile copiilor cu dizabilități în sistemul de justiție, inclusiv dreptul de a fi ascultat, de a avea acces la persoane de sprijin și interpreți și de a beneficia de adaptări procedurale personalizate. Totuși, în practică, aceste drepturi sunt aplicate inegal.

1. Cadru legalizat puternic, implementare slabă: Legi precum Legea 272/2004, Codul de procedură penală și transpunerea Directivei privind victimele oferă oportunități pentru o justiție sensibilă la nevoile copiilor, dar acestea sunt aplicate inconsistent între județe și instituții.

2. Lacune de informare: Copiii cu dizabilități și familiile lor nu primesc adesea informații în formate pe care le pot înțelege. Comunicarea rămâne excesiv de tehnică, grăbită și rar adaptată la nevoile lor cognitive sau senzoriale. Copiii surzi se confruntă în special cu excluderea sistemică din cauza lipsei interpreților.

3. Adaptări inegale/neuniforme: În timp ce unii profesioniști oferă audieri adaptate, limbaj simplificat sau sprijin psiho-social, alții se bazează pe soluții improvizate sau minimale. Evaluările și recomandările nu sunt aplicate sistematic, lăsând copiii dependenți de bunăvoința independentă a profesioniștilor.

4. Recunoașterea limitată a vocilor copiilor: Deși legea garantează participarea, preferințele copiilor nu sunt ascultate sau respectate în mod consecvent. Mulți copii se simt invizibili, excluși sau tratați cu superioritate în timpul procedurilor.

5. Intermediari și interpreți insuficienți: Există prea puțini intermediari acreditați și interpreți de limbaj al semnelor, ceea ce creează disparități geografice și obligă la folosirea unor înlocuitori necalificați, inclusiv membri ai familiei.

6. Formare profesională inconsistentă: Oportunitățile de instruire privind justiția incluzivă pentru persoane cu dizabilități există, dar sunt neregulate și nu sunt obligatorii, lăsând mulți profesioniști fără competențele necesare pentru a interacționa eficient cu copiii cu dizabilități.

7. Supraveghere și coordonare slabe: Nu există un mecanism sistematic pentru a monitoriza dacă adaptările sunt oferite, nici protocoale suficiente pentru colaborarea inter-instituțională între justiție, protecția copilului, sănătate și servicii sociale.

8. Experiențele trăite ale copiilor: Mărturiile tinerilor și ale adulților cu dizabilități relevă un amestec de practici atât de support cât și dăunătoare. În timp ce unii profesioniști au asigurat demnitate și înțelegere, alții au fost disprețuitori, discriminatorii sau nu au oferit sprijin semnificativ.

RECOMANDĂRI

05

1. CONSOLIDAREA CADRULUI LEGAL ȘI PROCEDURAL [2]

- Introducerea unor prevederi legale mai clare privind rolul, mandatul și prezența continuă a intermediarilor/facilitatorilor.
- Asigurarea unui singur avocat instruit, care să însoțească copilul pe tot parcursul procesului de justiție.
- Introducerea screening-ului obligatoriu pentru persoanele cu dizabilități pentru a identifica nevoile de comunicare la primul contact cu autoritățile.
- Extinderea mandatului Avocatului Poporului pentru a monitoriza accesul la justiție al copiilor cu dizabilități, inclusiv prin vizite inopinate.

2. GARANTAREA ACCESULUI LA INFORMAȚIE ȘI COMUNICARE

- Dezvoltarea și diseminarea de materiale standardizate, adaptate pentru copii, în formate multiple (texte ușor de citit, materiale vizuale, Braille, videoclipuri în limbaj mimico-gestual, texte scrise simplificate).
- Asigurarea interpretării în limbajul semnelor, garantată și finanțată, dând posibilitate copiilor de a-și alege interpretul.
- Obligarea profesioniștilor să verifice în mod sistematic înțelegerea și să adapteze strategiile de comunicare funcție de nevoile individuale ale copilului.

3. ÎMBUNĂTĂȚIREA DISPONIBILITĂȚII ȘI UTILIZĂRII INTERMEDIARILOR ȘI PERSOANELOR DE SPRIJIN

- Crearea unui registru național de intermediari și interpreți acreditați, actualizat și accesibil public.
- Asigurarea unei finanțări durabile pentru serviciile de intermediere și interpretare, inclusiv pentru zonele rurale.
- Permisivitate acordată copiilor pentru a-și alege intermediarul sau persoana de sprijin, asigurând astfel independența și încrederea.

2 Recomandările sunt formulate în conformitate cu Recomandarea (UE) 2024/1238 a Comisiei din 23 aprilie 2024 privind dezvoltarea și consolidarea sistemelor integrate de protecție a copilului în interesul superior al copilului, C/2024/2680.

4. ÎMBUNĂTĂȚIREA FORMĂRII PROFESIONALE ȘI A CAPACITĂȚII INSTITUȚIONALE

- Obligativitatea instruirii în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități, justiției sensibile la nevoile copiilor și comunicării adaptate pentru judecători, procurori, avocați, asistenți sociali, psihologi și interpreți.
- Includerea modulelor privind genul și intersecționalitatea pentru a aborda vulnerabilitățile combinate (ex.: fete cu dizabilități, copii cu identități de gen diverse).
- Promovarea gestionării cazurilor interdisciplinare prin instruiri comune și exerciții de simulare.

5. ADAPTAREA MEDIILOR ȘI PROCEDURILOR JUDICIARE

- Asigurarea accesibilității fizice și a unui mediu prietenos pentru copii în toate sălile de judecată, secțiile de poliție și birourile DGASPC.
- Standardizarea utilizării sălilor de audieri adaptate sau a spațiilor sigure și neutre pentru audierea copiilor.
- Permiterea audierilor la distanță sau la domiciliu/instituții atunci când prezența fizică ar provoca stres sau risc excesiv.
- Structurarea audierilor în sesiuni mai scurte, mai puțin intimidante, cu pauze regulate.

6. CONSOLIDAREA MONITORIZĂRII ȘI RESPONSABILIZĂRII

Crearea unor mecanisme de supraveghere pentru a urmări dacă adaptările sunt implementate și pentru a asigura responsabilizarea în caz de neconformitate.
Colectarea de date dezagregate (incluzând tipul de dizabilitate, vârsta, genul și locația) pentru identificarea lacunelor și pentru focalizarea soluțiilor necesare.
Crearea de canale de feedback pentru copii și familii, pentru a raporta obstacolele întâmpinate și a propune soluții.

Recomandarea generală

Pentru asigurarea accesului pentru copiilor cu dizabilități la justiție, România trebuie să treacă de la practici ad hoc și discreționare la o abordare sistematică, bazată pe drepturi. Aceasta presupune reforme legale obligatorii, resurse garantate pentru interpreți și intermediari, formare profesională obligatorie și sisteme robuste de monitorizare. Vocile copiilor trebuie plasate în centrul procedurilor, nu doar ca beneficiari ai protecției, ci ca deținători activi de drepturi, ale căror perspective ghidează procesul.

LIMITĂRI

06

Deși ghidul pentru desfășurarea acestei cercetări a fost implementat în mare măsură în cadrul interviurilor derulate, există un număr de întrebări care nu au fost abordate, în special pentru tinerii aflați în detenție.

Ca urmare, anumite teme sugerate, cum ar fi detenția și privarea de libertate, precum și intersecționalitatea și discriminarea multiplă, nu sunt acoperite de acest raport. Acest raport poate fi completat ulterior cu informații referitoare la detenție și privarea de libertate, utilizând date colectate din proiecte implementate anterior care au vizat copiii în detenție, după revalidarea acestora.

ANEXE 07

METODOLOGIA PENTRU RAPOARTELE NAȚIONALE

Descrierea activității: Rapoarte naționale de evaluare privind normele privind experții, consultanții și interpreții în sistemele naționale și modul în care acestea funcționează în practică pentru a permite judecătorilor și procurorilor să ia decizii privind adaptările procedurale și sprijinul pentru copii într-un mediu multidisciplinar și intersectorial. recomandări din partea profesioniștilor cu privire la modul de lucru cu persoanele cu handicap. Fiecare țară va realiza interviuri sau/și grupuri de reflecție cu 7 – 10 persoane, inclusiv copii, și copii cu dizabilități sau cu experiență cu sistemul de justiție penală în calitate de copii. Fiecare partener va specifica abordarea sa privind implicarea copiilor în cercetare, respectând politicile de protecție a copilului. Validitatea va participa prin furnizarea de contribuții la metodologie pentru a promova protecția și participarea copiilor cu dizabilități sau perspectiva acestora.

CRC Serbia va implica copiii din Clubul DX, inclusiv pe cei cu experiență în sistemul judiciar, în grupuri de discuții pentru a discuta despre interacțiunile lor și a sugera îmbunătățiri. LBI-GMR intenționează să realizeze interviuri cu experți și grupuri de discuții, inclusiv copii (uneori cu sprijinul unui adult) și profesioniști. TdH RO va intervieva tineri din centrele de detenție și tineri reabilitați, precum și diverși profesioniști. Accesul direct la copiii cu dizabilități este limitat. Accentul este pus pe experiențe și recomandări pentru îmbunătățirea serviciilor de sprijin.

I. SCOPUL RAPORTULUI

Raportul ar trebui să ofere o prezentare generală a normelor și practicilor naționale pentru experți, consultanți și interpreți în ceea ce privește sprijinirea copiilor cu handicap în sistemul de justiție penală.

Această activitate urmărește să dezvolte o înțelegere nuanțată a modului în care experții, consultanții și interpreții operează în cadrul sistemelor naționale (din Serbia, România și Austria) pentru a sprijini copiii cu dizabilități în sistemul de justiție penală. Rapoartele vor examina atât cadrele juridice, cât și modul în care aceste roluri funcționează în practică, cu accent pe adaptările procedurale și pe sprijinul oferit prin cooperarea între profesioniști din diferite sectoare (inclusiv justiție, servicii sociale, asistență medicală și educație) pentru a asigura o abordare coordonată și cuprinzătoare pentru copiii cu handicap în sistemul de justiție penală.

II. METODOLOGIE

Fiecare țară parteneră va colecta date printr-o combinație de **analize juridice și politice și interviuri/grupuri de discuții** pentru a explora modul în care adaptările procedurale sunt aplicate în practică. Metodologia plasează experiențele trăite de copii în centrul cercetării.

- Partenerii vor începe prin a oferi o scurtă imagine de ansamblu a cadrului juridic național, concentrându-se pe facilitățile procedurale disponibile pentru copiii cu handicap în sistemul de justiție. Această secțiune generală ar trebui să descrie, de asemenea, modul în care aceste facilități sunt puse în aplicare în practică.
- Aceasta va fi completată de **interviuri semi-structurate și/sau focus grupuri cu 7–10 persoane,** cu posibilitatea de a include mai mulți participanți atunci când este relevant sau fezabil, inclusiv
    - **Copii cu dizabilități** care au avut contact cu sistemul de justiție, în principal în calitate de victime, și în special **copii cu dizabilități intelectuale și/sau psihosociale,** care se confruntă adesea cu bariere suplimentare specifice în cadrul proceselor judiciare. Accentul va fi pus pe înțelegerea perspectivelor acestora cu privire la sprijinul pe care l-au primit și la schimbările pe care le consideră necesare pentru a face procesul de justiție mai accesibil și mai bazat pe drepturi. Dacă accesul direct nu este posibil, pot fi intervievați alți copii cu experiență în sistemul de justiție. Deși se pune accentul pe dizabilitățile intelectuale și/sau psihosociale, atunci când este posibil, ar trebui incluși și copii cu alte tipuri de dizabilități (fizice, senzoriale etc.) pentru a surprinde întregul spectru de bariere întâmpinate în accesul la justiție, în special în cazul copiilor care pot avea dizabilități multiple. Părinții sau îngrijitorii copiilor cu handicap pot fi, de asemenea, incluși, dacă este cazul, pentru a oferi informații suplimentare privind barierele și nevoile de sprijin.
    - **Profesioniști,** precum judecători, procurori, interpreți, psihologi pentru copii, asistenți sociali și alte persoane care lucrează direct cu copiii în sistemul de justiție, precum și persoane din sectoare conexe, precum sănătatea și educația, pentru a asigura o perspectivă multidisciplinară. Selecția persoanelor ar trebui să urmărească diversitatea în ceea ce privește rolurile, sexul și nivelurile de experiență pentru a obține o înțelegere deplină a abordării sistemului judiciar față de copiii cu handicap.

Fiecare partener va urmări:

- Să implice copiii cu dizabilități ca parte a eșantionului general, cu un minim de doi și un obiectiv recomandat de cinci, pentru a se asigura că este reflectată o diversitate de experiențe.

- Să înceapă cu un eșantion inițial de aproximativ 7–10 participanți. Cu toate acestea, atunci când contextele naționale permit acest lucru și consultările mai ample sunt fezabile, partenerii pot extinde acest eșantion. Colaborați cu **organizații axate pe copii și pe persoanele cu handicap** pentru a identifica participanții și a asigura facilitarea incluziunii.
- Explorarea modului în care **adaptările specifice handicapului** (de exemplu, limbaj ușor de citit, interpret în limbajul semnelor, ajutoare vizuale, strategii de reglare emoțională) sunt-sau nu-aplicate în practică.

Partenerii vor elabora o strategie de eșantionare care să stabilească modul în care participanții vor fi selectați pentru a maximiza probabilitatea de reprezentare a diferitelor tipuri de handicap, gen, medii socio-economice, medii rurale și urbane, niveluri de educație și alți factori relevanți pentru surprinderea experiențelor intersecționale.

Deși toți partenerii vor urma aceeași metodologie generală, flexibilitatea va permite adaptarea la contextele naționale. De exemplu:

- **CRC Serbia** va implica copiii din Clubul DX, inclusiv pe cei cu experiență în sistemul de justiție, prin intermediul unor grupuri de discuții menite să discute interacțiunile lor și să sugereze îmbunătățiri
- **LBI-GMR** va combina interviuri cu experți și focus grupuri care implică copii (uneori cu sprijinul adulților) și profesioniști relevanți
- **TdH România** va intervieva tinerii din centrele de detenție și pe cei care au fost reabilitați, alături de profesioniști.

Cadrul de analiză

Pentru a realiza o comparabilitate între țări, ținând cont în același timp de diferențele contextuale, partenerii vor analiza datele utilizând un cadru comun care se concentrează pe:

- Analiza juridică și a politicilor: Identificarea lacunelor dintre cadrele formale și punerea în aplicare.
- Analiza tematică a interviurilor și a grupurilor de reflecție: Identificarea obstacolelor comune, a bunelor practici și a recomandărilor.
- Analiza transversală a aspectelor de gen și intersecționale.
- Analiza comparativă între cele trei țări pentru a identifica teme comune, provocări specifice fiecărei țări și bune practici.

Va fi furnizată o schiță a rapoartelor naționale pentru a asigura coerența structurii de raportare, permițând în același timp constatări specifice fiecărei țări.

III. STANDARDE ETICE ȘI PROTECȚIA COPILULUI

Toate activitățile vor adera la protocoale stricte de protecție a copiilor, asigurând anonimatul, confidențialitatea și respectarea drepturilor copiilor.
O atenție deosebită va fi acordată

- Participarea voluntară și consimțământul în cunoștință de cauză (din partea copiilor și a îngrijitorilor, după caz).
- Consimțământul părinților sau al tutorelui legal pentru minori (până la 16 ani și consimțământul copiilor)
- Crearea unui mediu sigur și de încredere în care copiii se simt ascultați și respectați. Dorința unui copil de a împărtăși informații sensibile depinde adesea de nivelul său de confort cu facilitatorul.
- Utilizarea unor instrumente de comunicare accesibile și adaptate, în special atunci când se implică copii cu dizabilități intelectuale, mentale sau psihosociale.
- Evitați limbajul care întărește stereotipurile sau presupunerile aptitudinale.
- Asigurarea prezenței unor adulți sau facilitatori de sprijin atunci când e necesar.
- Implementarea unor protocoale adaptate de protecție a datelor pentru gestionarea și stocarea informațiilor sensibile despre copii, respectând atât cerințele GDPR, cât și reglementările naționale.
- Asigurarea accesibilității materialelor și proceselor de cercetare pentru copiii cu diverse dizabilități (de exemplu, furnizarea de materiale în formate multiple, accesibilitatea fizică a locurilor de cercetare, furnizarea de suporturi de comunicare, cum ar fi interpreți de limbă, dacă este necesar, instrumente de AAC).
- Oferirea opțiunii de participare de la distanță în cazul în care mobilitatea și/sau alte constrângeri fac participarea în persoană mai dificilă sau imposibilă.

Pentru a promova încrederea, interviurile și grupurile de discuții vor:

- vor începe cu o conversație informală sau cu activități care să ajute la crearea unei relații.
- oferă copiilor spațiu pentru **a întrerupe, sări peste sau încheia discuția** în orice moment
- vor avea loc **în contexte adaptate copiilor,** fie în persoană, fie online.
- să includă adaptări adecvate și corespunzătoare pe baza evaluărilor nevoilor individuale efectuate înainte de activitățile de cercetare.
- Oferiți participanților posibilitatea de a revizui constatările preliminare pentru a le valida ca fiind reprezentative pentru experiențele lor.

IV. SCHIȚĂ ȘI CALENDAR PENTRU RAPOARTELE NAȚIONALE

Schiță

În pregătirea rapoartelor naționale și structurarea interviurilor cu profesioniștii, următoarele întrebări orientative pot servi drept cadru pentru colectarea de informații cuprinzătoare privind experiențele copiilor cu dizabilități în sistemul judiciar[1]. Atunci când este posibil, accentul ar trebui pus pe grupul țintă al proiectului de copii victime cu dizabilități și pe practicile existente; cu toate acestea, acest lucru poate fi extins pentru a include copiii cu dizabilități în sens mai larg, dacă este necesar. Întrebările orientative sunt concepute pentru a explora modul în care sistemul de justiție ia în considerare copiii cu dizabilități și ce măsuri sunt aplicate pentru a asigura participarea deplină și tratamentul echitabil al acestora în fiecare etapă a procesului[2].

Accesul la informații

Sunt copiii și părinții/reprezentanții lor legali informați prompt și în mod adecvat cu privire la drepturile lor și la procedurile care îi afectează?

- Informațiile sunt furnizate în formate adecvate vârstei, sensibile la gen și cultură?
- Sunt materialele (broșuri, site-uri web, linii de asistență telefonică) accesibile și concepute pentru copii de diferite vârste, dizabilități și niveluri de alfabetizare?
- Interpreții sunt întotdeauna disponibili atunci când este necesar? Sunt aceștia instruiți să comunice cu copiii și într-o manieră adaptată copiilor?
- Verifică profesioniștii dacă copilul, inclusiv copiii cu dizabilități de comunicare sau intelectuale, a înțeles informațiile? Cum se face acest lucru?

Adaptări procedurale și identificare timpurie

- În ce moment al procesului sunt evaluați copiii pentru a stabili dacă au nevoie de sprijin procedural? Cine efectuează aceste evaluări?
- Există practici specifice pentru identificarea și sprijinirea copiilor cu handicap fizic, intelectual, senzorial sau psihosocial?
- Ce adaptări și/sau sprijin sunt disponibile pentru copiii cu handicap?
- Sunt disponibile adaptări (de exemplu, pauze, limbaj ușor de citit, instrumente

[1] Vă rugăm să rețineți că, având în vedere că rapoartele naționale trebuie să aibă 10 pagini pentru fiecare țară, trebuie să răspundeți cât mai mult posibil, dar concis, la întrebările orientative furnizate aici, pentru a respecta limita de pagini. Structura nu trebuie să urmeze întrebările-la acestea se poate răspunde în format liber în text. Vă rugăm să includeți trimiteri la surse relevante și la alte evaluări, dacă sunt disponibile.

[2] Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția adaptată copiilor pot servi drept cadru de referință pentru drepturile relevante. Disponibil la: https://rm.coe.int/16804b2cf3.

AAC) înainte, în timpul și după proceduri? Sunt acestea disponibile automat / evaluate în mod curent? Sau numai la cerere?

- Cum sunt luate în considerare voința și preferințele persoanei în luarea deciziilor privind adaptările?
- Există un sistem pentru a monitoriza dacă adaptările sunt oferite și utilizate în mod eficient?
- Cine supraveghează acest proces de monitorizare și cum este asigurată responsabilitatea?

Sprijin juridic și social

- Copiii au acces la asistență juridică încă din stadiul incipient al procedurilor?
- Li se permite copiilor să consulte un avocat în privat, inclusiv în absența părinților/ îngrijitorilor?
- Profesioniștii sunt instruiți să comunice consiliere juridică copiilor, inclusiv celor cu dizabilități, în moduri adaptate nevoilor copiilor?
- Profesioniștii care lucrează cu copiii colaborează între sectoarele juridic, psihologic și social? Dacă da, în ce mod?

Intermediari și persoane de sprijin

- Sunt disponibili intermediari (sau persoane de sprijin similare) pentru a asista copiii în timpul interviurilor sau audierilor? În ce etape?
- Cum sunt instruiți intermediarii și cine îi furnizează? Serviciile lor sunt gratuite pentru copii?
- Utilizarea unui intermediar implică costuri pentru copil sau familia acestuia?
- Dacă nu este disponibil niciun intermediar, ce se întâmplă?
- Cum sunt informați copiii, în special cei cu dificultăți de comunicare, că pot aduce o persoană de sprijin la alegerea lor în timpul procedurilor judiciare?
- Există restricții privind prezența unei persoane de sprijin și, dacă da, care sunt acestea?
- Există vreodată presiuni pentru ca un copil să accepte o persoană de sprijin împotriva voinței sale?

Dreptul de a fi prezent și participarea deplină

- Cum este asigurat în practică dreptul copiilor cu handicap de a fi prezenți și de a participa la procedurile lor?

- Ați întâlnit cazuri în care acest drept a fost limitat? De ce și cum?
- Ce provocări există în asigurarea participării depline a copiilor cu handicap fizic, senzorial, intelectual sau psihosocial?
- Există posibilitatea audierilor la distanță care implică copii cu handicap? Dacă da, ce provocări sau beneficii pot fi observate?

Dreptul de a fi ascultat și de a-și exprima opiniile

- Copiii sunt consultați cu privire la modul în care doresc să fie audiați?
- Opiniile lor sunt luate în considerare în funcție de vârstă, handicap și maturitate?
- Sunt oferite copiilor diferite modalități de a-și exprima opiniile?
- Sunt disponibile mai multe metode de comunicare (inclusiv CAA, interpret în limbajul semnelor, suport vizual) și acestea sunt recunoscute ca fiind valide?
- Este vreodată un copil exclus de la exprimarea opiniilor doar din cauza vârstei sau a handicapului?

Capacitatea juridică și sprijinirea procesului decizional

- Sunt copiii cu dizabilități tratați ca titulari de drepturi cu aceeași capacitate juridică ca și copiii fără dizabilități?
- Termeni precum „incapacitate cognitivă” sau „incapacitate mentală” sunt utilizați în contextul dumneavoastră pentru a limita participarea juridică? Dacă da, cum?
- Cum sunt utilizate evaluările pentru a spori participarea și autonomia, mai degrabă decât pentru a limita drepturile?

Mediu și comunicare

- Sălile de așteptare/interviuri sunt concepute ținând cont de nevoile copiilor?
- Procedurile în care sunt implicați copii se desfășoară în medii neintimidante și respectuoase?
- Sălile de judecată, secțiile de poliție și alte locuri legate de justiție sunt accesibile fizic copiilor cu handicap?
- Ce măsuri sunt luate pentru a se asigura că toate comunicările (scrise, digitale sau orale) sunt accesibile și adaptate la abilitățile și preferințele copilului?
- Sunt disponibile materiale vizuale, ușor de citit sau adaptate copiilor pentru a explica drepturile și procedurile?

- Judecătorii și alți profesioniști folosesc un limbaj accesibil, adaptat înțelegerii copiilor?
- Este verificată înțelegerea copilului la intervale regulate?

Probe și interviuri

- Copiii sunt intervievați de profesioniști instruiți să lucreze cu copii cu dizabilități, utilizând metode adaptate (de exemplu, ajutoare vizuale, AAC, înregistrări video/audio)?
- Numărul și durata interviurilor sunt reduse la minimum?
- Se evită confruntarea cu presupușii autori ai infracțiunilor, cu excepția cazului în care aceasta este inițiată sau solicitată de copil?

Detenția și privarea de libertate

- Copiii sunt, de regulă, deținuți separat de adulți?
- Mediile rezidențiale sau de detenție sunt adaptate pentru a răspunde nevoilor legate de handicap și sunt monitorizate în ceea ce privește accesibilitatea, siguranța și demnitatea (de exemplu, respectarea vieții private, tratamentul nediscriminatoriu, accesul la îngrijire și asistență personală, metode de comunicare adecvate)?
- Există mecanisme care permit copiilor să raporteze îngrijorări sau încălcări ale drepturilor în mod sigur, accesibil și confidențial?
- Facilitățile promovează contactul cu familia și accesul la educație incluzivă, asistență medicală (inclusiv asistență specifică handicapului) și petrecerea timpului liber în condiții de egalitate cu ceilalți copii?
- Ce mecanisme de monitorizare la fața locului (de exemplu, comisii OPCAT/MNP, vizite ale Ombudsmanului) sunt disponibile pentru a monitoriza în mod specific locurile de privare de libertate ale copiilor cu handicap?
- Există planuri de reintegrare pentru sprijinirea copiilor după eliberarea sau externarea lor? Ce includ aceste planuri (de exemplu, accesul la sprijin comunitar, educație sau locuință) și sunt acestea adaptate nevoilor individuale, inclusiv celor legate de handicap?

Formarea actorilor din justiție

- Există cursuri de formare privind drepturile persoanelor cu handicap sau lucrul cu copiii cu handicap disponibile pentru toți actorii din justiție?
- Formarea este oferită în mod regulat și este obligatorie?

- Sunt persoanele cu dizabilități, inclusiv copiii sau tinerii cu experiențe trăite, implicate în furnizarea sau coproiectarea formării?

Lacune și recomandări

- Ce funcționează bine în sistemul dumneavoastră atunci când vine vorba de sprijinirea copiilor, în special a celor cu dizabilități?
- Ce credeți că trebuie schimbat pentru a face procesele judiciare mai accesibile, mai împuternicitoare și mai incluzive pentru copiii cu dizabilități?

Intersecționalitatea și discriminarea multiplă

- Cum afectează accesul copiilor la justiție formele multiple de discriminare (de exemplu, bazate pe handicap, gen, etnie, statut socio-economic etc.)?
- Există bariere specifice cu care se confruntă copiii de genuri diferite (fete, băieți și copii de genuri diferite) cu dizabilități în sistemul de justiție?
- Ce măsuri specifice, dacă există, abordează aceste probleme intersecționale?

Calendarul

Pentru a asigura prezentarea la timp și structurată a rapoartelor naționale, se propun următorul calendar și următoarele orientări:

- Până la **10 iulie 2025,** partenerii trebuie să își finalizeze strategia, inclusiv să decidă pe cine să implice în interviuri și grupuri de reflecție, și să identifice aspectele cele mai relevante pentru contextul lor național, pe baza schiței furnizate.
- Versiunea finală a rapoartelor naționale, care să abordeze toate întrebările-cheie și să includă analize referitoare la problemele specifice handicapului în cadrul justiției, ar trebui să fie prezentată până la **30 septembrie 2025.**

V. EXEMPLE DE ÎNTREBĂRI DE INTERVIU/GRUP DE REFLECȚIE PENTRU COPII

Introducere / Ice-breaker *(pentru a ajuta copilul să se simtă confortabil și să vorbească mai deschis)*

- Ce îți place să faci după școală? Ai hobby-uri sau activități care îți plac?
- Care este lucrul tău preferat pe care îl faci cu prietenii sau familia?
- Imaginează-ți că ai putea inventa ceva care ți-ar face viața mai ușoară. Ce ar fi acesta?
- Când ești supărat sau îngrijorat, ce te ajută să te simți mai bine?

Înainte de a aborda întrebări specifice, vă sugerăm să începeți prin a strânge informații mai generale de la copii. Îi puteți ruga să vă împărtășească experiențele lor generale cu sistemul de justiție. Suntem interesați să aflăm cum s-au simțit și ce s-a întâmplat atunci când au trebuit să interacționeze cu poliția, avocații, judecătorii sau orice alți actori din sistem.

Încurajați-i să reflecteze asupra unor aspecte precum:

- Ce a fost ușor sau dificil pentru ei în timpul acestor interacțiuni?
- Ce aspecte ale procesului i-au ajutat să se simtă sprijiniți sau înțeleși?
- Au existat momente sau acțiuni pe care le-ar fi dorit gestionate diferit?

De asemenea, este important să subliniați că nu există răspunsuri corecte sau greșite. Aceasta este o oportunitate pentru copii de a-și împărtăși poveștile și perspectivele. Rolul dumneavoastră este să ascultați și să vă asigurați că copiii se simt confortabil în a se exprima deschis. După ce ați adunat aceste experiențe generale, puteți continua să discutați cu ei subiecte mai specifice, ale căror exemple le găsiți mai jos.

Subiecte posibile pentru discuții ulterioare:

1. **Informare și înțelegere**

- Atunci când ați fost în contact cu poliția, instanța sau asistenții sociali, v-a explicat cineva clar de ce vă aflați acolo?
- Ați primit informații într-un mod ușor de înțeles pentru dvs. (de exemplu, folosind litere mari, imagini, propria dvs. limbă)?
- Ați înțeles cuvintele pe care le-au folosit oamenii atunci când v-au vorbit?

- V-a ajutat cineva să înțelegeți ce se întâmplă (de exemplu, un interpret, un asistent social sau un alt adult)? Ai putea alege chiar tu această persoană?
- Dacă nu ați înțeles ceva, ați putut să puneți întrebări sau să rugați pe cineva să vă explice?
- Ți-a spus cineva care sunt drepturile tale, într-un mod pe care l-ai putut înțelege?

2. Sentimentul de siguranță și sprijin

- A existat cineva în care ați putut avea încredere în timpul procesului?
- Ați simțit că oamenii v-au ascultat și că le-a păsat de ceea ce ați spus?
- Ați fost tratat cu amabilitate și corectitudine?
- S-a făcut ceva pentru a vă ajuta să vă simțiți mai confortabil sau sprijinit? (de exemplu, cineva v-a explicat lucrurile, v-a vorbit în limba dumneavoastră, v-a permis să luați pauze)
- Dacă ați fost intervievat sau a trebuit să așteptați undeva, a fost o cameră plăcută pentru copii (jucării, culori, scaune de mărimea dumneavoastră)?

3. Evaluare individuală și adaptări procedurale

- V-a întrebat cineva din timp pe dumneavoastră și/sau o persoană de încredere dacă aveți nevoie de ajutor suplimentar pentru a înțelege sau a participa?
- V-a vorbit cineva despre dificultățile cu care v-ați putea confrunta în timpul procesului din cauza handicapului dumneavoastră?
- V-au întrebat pe dumneavoastră și/sau persoanele care vă cunosc și în care aveți încredere ce fel de sprijin v-ar ajuta cel mai bine?
- Știați că puteți solicita schimbări (adaptări) pentru a vă ușura munca?
- A fost elaborat un plan pentru a vă ajuta și ați fost implicat în elaborarea acestuia?
- Dacă lucrurile s-au schimbat, ați fost întrebat din nou dacă aveți nevoie de alt ajutor?

4. Disponibilitatea persoanelor de sprijin și a asistenței pentru comunicare

- Atunci când ați contactat pentru prima dată poliția sau o altă autoritate, vi s-a spus că puteți avea alături de dumneavoastră o persoană de sprijin (cum ar fi un interpret sau un intermediar, sau o persoană în care aveți încredere) care să vă ajute să comunicați?
- Ați putut să alegeți persoana care să vă sprijine sau aceasta v-a fost desemnată?
- Ați avut vreodată pe cineva care să vă ajute să comunicați în timpul interacțiunilor dvs. cu poliția sau cu alte autorități? Au făcut o treabă bună?

- V-ați simțit confortabil să alegeți o persoană de încredere care să vă fie alături în timpul procesului juridic?
- Ați înțeles rolul acestei persoane în sprijinirea dumneavoastră și vi s-a explicat clar acest lucru?
- Ce fel de sprijin v-ar fi făcut experiența mai ușoară sau mai puțin stresantă?

5. Să fiți ascultat

- V-a întrebat cineva ce credeți sau cum vă simțiți în legătură cu procesul juridic sau cu o anumită parte a acestuia (de exemplu, interviuri cu poliția, proceduri judiciare)?
- Ați fost întrebat cum doriți să vă exprimați opinia (de exemplu, vorbind, desenând, filmând, scriind)? Te-au lăsat?
- Dacă ați avut nevoie de ajutor suplimentar din cauza unui handicap sau a unei situații emoționale, cineva a observat sau v-a oferit sprijin?
- Ați simțit că cineva a fost disponibil să vă ajute pe parcursul întregului proces, nu doar la început? Dacă ați avut nevoie de ceva în timpul procesului, a existat cineva la care ați putut apela pentru ajutor?
- V-ați simțit în siguranță și sprijinit să vorbiți, chiar dacă a durat mai mult timp?

6. Egalitate de tratament și nediscriminare

- Ați simțit că ați fost tratat diferit din cauza handicapului dumneavoastră?
- V-a făcut cineva să simțiți că nu sunteți important sau că nu puteți decide pentru dumneavoastră?
- V-a ajutat cineva dacă v-ați simțit lăsat pe dinafară sau neînțeles?

7. Dacă ați fost luat de acasă

- Ți s-a permis să vorbești cu părinții tăi sau cu o persoană de încredere?
- Ai fost tratat cu amabilitate și corectitudine în timp ce erai plecat de acasă?
- Ai putut să mergi la școală, să te joci sau să faci activități cât timp ai fost în acel loc?

8. Comunicarea cu privire la constatări

- Ai dori să știi ce am aflat din discuțiile cu tine și cu alți copii?
- Cum ai dori să împărtășim cu tine ceea ce am aflat (de exemplu, în cadrul unei întâlniri, într-un document accesibil copiilor, cu un videoclip)?
- Doriți să ne mai spuneți ceva despre care nu v-am întrebat?

ANEXA I.

1. Formular de consimțământ informat pentru copii (versiune adaptată copiilor)

Bună ziua!
Sunteți invitat să luați parte la o conversație (interviu sau discuție de grup) deoarece dorim să înțelegem cum copiii ca dumneavoastră experimentează sistemul de justiție. Acest lucru ne va ajuta să aflăm despre orice probleme și cum să îmbunătățim lucrurile, astfel încât copiii cu dizabilități să nu se confrunte cu aceleași dificultăți în viitor.

Această conversație face parte dintr-un proiect numit ENSURE. Proiectul urmărește să se asigure că copiii cu dizabilități primesc sprijinul de care au nevoie atunci când fac parte din procese juridice sau judiciare (de exemplu, când vorbesc cu poliția, merg la tribunal sau cer ajutor). Suntem interesați în special de modul în care ajutoarele speciale numite "intermediari" vă pot ajuta să comunicați mai bine în timpul procedurilor judiciare. Discutăm cu copii și adulți pentru a afla ce funcționează bine și ce ar putea fi îmbunătățit.

Vă rugăm să citiți aceste informații împreună cu un adult de încredere.
Dacă sunteți de acord, puteți semna la sfârșit.

Ce se va întâmpla?

- Veți vorbi cu un adult care vă va pune întrebări.
- Îți poți împărtăși ideile, poveștile sau sentimentele.
- Poți vorbi, desena, scrie sau folosi imagini-orice funcționează cel mai bine pentru tine.
- Dacă dorești, poți avea alături de tine o persoană de sprijin. Aceasta este o persoană care vă poate ajuta să vă simțiți confortabil și vă poate ajuta să comunicați.
- Conversația va dura atât timp cât vă simțiți confortabil și până când toate întrebările au fost puse, dacă sunteți de acord cu acest lucru.

Drepturile dumneavoastră:

- Nu trebuie să participați dacă nu doriți.

- Vă puteți opri oricând - nimeni nu va fi supărat.
- Puteți alege să nu răspundeți la nicio întrebare.
- Tot ceea ce spui va fi păstrat privat și în siguranță.
- Nu vă vom folosi numele atunci când vom împărtăși ceea ce am aflat.
- Dacă aveți nevoie de ajutor, puteți cere oricând să vă cheme persoana de sprijin.

Acest lucru mă va răni sau mă va ajuta?

- Acesta nu este un test și nu există răspunsuri corecte sau greșite. Vrem să învățăm de la dumneavoastră. Ceea ce ne spuneți poate contribui la îmbunătățirea sistemului de justiție pentru copiii cu handicap.
- Aveți întrebări?
- Puteți întreba orice înainte, în timpul sau după discuție. De asemenea, puteți cere să încercați alte modalități de comunicare dacă ceva nu funcționează pentru dvs.

Doriți să participați?

☐ Da, vreau să particip. ☐ Nu, nu vreau să particip.

Numele dvs: _____

Semnătura (sau semnul): _____

Data: _____

Numele adultului de încredere/persoanei de sprijin: _____

Semnătura: _____

2. Formular de consimțământ ușor de citit

Ești invitat să vorbești cu noi.

Vrem să știm cum este pentru copiii ca tine în sistemul de justiție.

Vrem să îmbunătățim lucrurile.

Vrem ca copiii cu dizabilități să primească un ajutor mai bun.

Poți spune ce simți.

Poți vorbi, desena, scrie sau folosi imagini.

Te poți opri oricând.

Nu trebuie să răspunzi la toate întrebările.

Nu trebuie să participi.

Este alegerea ta.

Ceea ce spui este privat.

Numele dvs. nu va fi divulgat.

Puteți pune întrebări.

Le puteți pune înainte, în timpul sau după discuție.

Sunteți încântat să luați parte la proiect?

☐ Da ☐ Nu

Dacă înțelegeți acest lucru și doriți să participați, puteți să vă scrieți numele sau să faceți un semn aici.

Numele sau semnul dvs: _____

Data: _____

3. Formular de consimțământ al părinților/tutorelui legal

Proiect: Asigurarea accesului la intermediari pentru copiii cu dizabilități în cadrul procedurilor judiciare (ENSURE)

Organizatde:_____

Stimate părinte sau tutore legal,

Copilul dumneavoastră este invitat să ia parte la un interviu sau la o conversație de grup ca parte a proiectului ENSURE. Acest studiu își propune să colecteze informații despre modul în care copiii cu dizabilități, în special cei care au avut contact cu sistemul judiciar (în principal ca victime), sunt sprijiniți și acomodați în practică. Vă solicităm consimțământul pentru participarea copilului dumneavoastră. Contribuția lor va contribui în mod direct la formularea recomandărilor și a activităților viitoare din cadrul proiectului.

Ce se va întâmpla?

- Copilul dumneavoastră va lua parte la o conversație cu un adult instruit care îi va adresa întrebări într-un mod sigur și respectuos.
- Sesiunea poate fi individuală sau ca parte a unui grup mic.
- Copiii pot răspunde cum preferă-vorbind, desenând, scriind sau folosind imagini.
- Conversația este preconizată să dureze aproximativ 30-45 de minute și va fi condusă într-o manieră prietenoasă pentru copii.
- Copilul dumneavoastră se poate opri din participare în orice moment sau poate sări peste orice întrebare la care nu dorește să răspundă.

Confidențialitate și siguranță

- Niciun nume sau detaliu de identificare nu va apărea în niciun raport sau publicație.
- Toate informațiile împărtășite vor rămâne confidențiale și vor fi utilizate numai în scopul cercetării.
- Conversația nu va fi înregistrată decât cu acordul dumneavoastră și al copilului dumneavoastră. Dacă se iau notițe, acestea vor fi anonimizate.

Drepturile dumneavoastră în calitate de părinte sau tutore

- Participarea este complet voluntară.
- Puteți pune întrebări înainte, în timpul sau după participarea copilului dumneavoastră.
- Vă puteți retrage copilul în orice moment, fără nicio consecință.

Consimțământ

Confirm că am citit și am înțeles informațiile de mai sus și dau permisiunea copilului meu să participe la proiectul ENSURE. Înțeleg că participarea lor este voluntară și confidențială și că îmi pot retrage consimțământul în orice moment.

Numelecopilului:_____

Numeledvs.(părinte/tutore):_____

Relațiacucopilul:_____

Semnătura:_____

Data:_____

4. Formular de consimțământ informat pentru profesioniști

Proiect: Asigurarea accesului la intermediari pentru copiii cu dizabilități în cadrul procedurilor judiciare (ENSURE)

Organizatde:_____

Sunteți invitat să participați la un interviu de cercetare sau la un focus grup realizat în cadrul proiectului ENSURE. Acest studiu își propune să colecteze informații cu privire la modul în care copiii cu dizabilități, în special cei care au avut contact cu sistemul judiciar (mai ales ca victime), sunt sprijiniți și acomodați în practică.

Ca parte a cercetării de referință a proiectului, explorăm experiențele profesionale și identificăm punctele forte și lacunele din practicile actuale, inclusiv furnizarea de adaptări procedurale. Ne concentrăm în special asupra rolului intermediarilor – profesioniști care facilitează comunicarea între copiii cu dizabilități și actorii sistemului judiciar – și asupra modului în care integrarea acestora poate îmbunătăți accesul la justiție. Contribuția dumneavoastră va contribui în mod direct la conturarea recomandărilor și a activităților viitoare din cadrul proiectului.

Ce implică participarea dvs:

- Un interviu de 45 – 60 de minute sau o discuție de grup.
- Întrebări despre experiența dumneavoastră profesională cu copiii cu dizabilități în sistemul de justiție sau în sectoare conexe (de exemplu, educație, sănătate, protecția copilului).
- Explorarea înțelegerii și experienței dumneavoastră cu intermediarii, facilitatorii de comunicare sau persoanele de sprijin pentru copiii cu handicap.
- Feedback cu privire la modelele propuse pentru integrarea intermediarilor în sistemul dumneavoastră național de justiție.

Drepturile dumneavoastră și confidențialitatea:

- Participarea este în întregime voluntară. Sunteți liber să refuzați sau să vă retrageți în orice moment, fără nicio consecință.
- Puteți alege să nu răspundeți la nicio întrebare specifică sau să întrerupeți interviul în orice moment.
- Pot fi luate notițe în timpul interviului. Acestea vor fi anonimizate-numele dvs. și orice detalii de identificare nu vor apărea în niciun raport sau publicație.
- Informațiile pe care le furnizați vor fi tratate confidențial și utilizate numai în scopul acestei cercetări.

Consimțământ

Prin semnarea de mai jos, confirmați că:

- *Înțelegeți scopul acestei cercetări și modul în care vor fi utilizate informațiile.*
- *Ați avut ocazia să puneți întrebări.*
- *sunteți de acord în mod liber să participați.*

Numele:_____

Rol/Organizație:_____

Semnătură:_____

Data:_____

Ghid interviu personal din sistemul de protecție al copilului – asistent social, psiholog

Proiectul ENSURE, derulat de către Tdh România în colaborare cu Comisia Internațională a Juriștilor, are ca scop înțelegerea aprofundată a facilităților procedurale disponibile pentru copiii cu dizabilități în sistemul de justiție și modul în care acestea sunt aplicate în practică.

Vă mulțumim pentru timpul pe care ni-l oferiți astăzi pentru a purta această discuție. Participarea dvs. va fi anonimă, nu vom folosi nume și informații care ar putea să ducă la identificarea dvs.

Informațiile pe care ni le veți oferi vor fi folosite în cadrul unui raport multifatetat care va surprinde modalitatea în care copiii cu dizabilități interacționează cu sistemul de justiție penală din România.

Participarea dvs. este în totalitate voluntară, puteți alege să nu răspundeți la unele întrebări sau să opriți discuția în orice moment.

Sunteți de acord să începem această discuție/interviu în condițiile menționate mai sus?

☐ Da ☐ Nu, dacă nu – de ce?

- Câți ani de experiență aveți în poziția de asistent social/psiholog în cadrul DGASPC?
- Ați avut interacțiuni cu copii victime cu dizabilități care au ajuns în sistemul de justiție? Ce dizabilități aveau acei copii?
- Cum sunt copiii și părinții/reprezentanții lor legali informați cu privire la drepturile lor și la procedurile care îi afectează? Cine le furnizează aceste informații? Sunt aceste informații adaptate în funcție de vârstă, gen, nivelul de înțelegere, tipologia de handicap a copilului?
- Există materiale (broșuri, site-uri web, linii de asistență telefonică) accesibile și concepute pentru copii de diferite vârste, dizabilități și niveluri de alfabetizare? Puteți să ne dați un exemplu, vă rog?
- În ce moment al procesului sunt evaluați copiii pentru a stabili dacă au nevoie de sprijin procedural? Cine efectuează aceste evaluări?
- Sunt aceste evaluări obligatorii pentru copilul care a ajuns în sistemul de justiție? Cine le cere?

- Cum sunt aceste evaluări ale copiilor cu handicap fizic, intelectual, senzorial sau psihosocial folosite de către sistemul de justiție?
- Ce adaptări și/sau sprijin sunt disponibile pentru copiii cu handicap în cadrul sistemului de justiție?
- Cum sunt luate în considerare voința și preferințele copilului în luarea deciziilor privind adaptările la modul în care doresc să fie audiați? Este vreodată un copil exclus de la exprimarea opiniilor doar din cauza vârstei sau a handicapului?
- Există un sistem pentru a monitoriza dacă adaptările sunt oferite și utilizate în mod eficient? Cine supraveghează acest proces de monitorizare și cum este asigurată responsabilitatea?
- În cazul interacțiunii cu un copil cu dizabilități psihosociale sau intelectuale, cum vă asigurați că a înțeles informațiile care i-au fost prezentate? Este verificată înțelegerea copilului la intervale regulate?
- Cum colaborează profesioniștii din sectoarele social, psihologic și juridic atunci când lucrează cu astfel de copii cu dizabilități? Ne puteți da un exemplu?
- Sunt disponibili intermediari (sau persoane de sprijin similare) pentru a asista copiii în timpul interviurilor sau audierilor? În ce etape? Cum sunt instruiți intermediarii și cine îi furnizează? Sunt gratuite serviciile lor pentru copii sau implică costuri pentru copil sau familia acestuia?
- Dacă nu este disponibil niciun intermediar, ce se întâmplă?
- Din punctul dvs. de vedere, sunt copiii cu dizabilități tratați ca titulari de drepturi cu aceeași capacitate juridică ca și copiii fără dizabilități? Dacă nu, de ce?
- În ce fel de medii se desfășoară procedurile în care sunt implicați copiii? Sunt sălile de judecată, secțiile de poliție și alte locuri legate de justiție accesibile fizic copiilor cu handicap?
- Ați participat la cursuri de formare privind drepturile persoanelor cu dizabilități sau lucrul cu copiii cu dizabilități? Formarea a fost oferită de către instituția în cadrul căreia lucrați? Este oferită în mod regulat și este obligatorie? Cine a livrat cursurile?
- Există bariere specifice cu care se confruntă copiii de genuri diferite (fete, băieți și copii de genuri diferite) cu dizabilități în sistemul de justiție?
- Ce credeți că trebuie schimbat pentru a face procesele judiciare mai accesibile, mai incluzive și mai prietenoase pentru copiii cu dizabilități?

Ghid interviu profesioniști justiție

Mulțumim pentru timpul pe care ni-l oferi astăzi în cadrul interviului pe care ai acceptat să-l purtăm. Discuția cu tine ne va ajuta să înțelegem mai bine care este rolul profesioniștilor din sistemul de justiție în cadrul proceselor la care participă copiii victime cu dizabilități (fizice, psihice, de auz, de văz), precum și contribuția lor pentru a face aceste procese cât mai prietenoase pentru copiii implicați.

Acest interviu face parte dintr-un demers de cercetare inițiat de către Tdh România, care va informa intervențiile proiectului ENSURE. Proiectul ENSURE, derulat de către Tdh România, își propune să îmbunătățească accesul la justiție pentru copiii victime cu dizabilități prin îmbunătățirea coordonării și cooperării între rolurile specializate. Acestea vizează profesioniștii în justiție penală, profesioniștii în domeniul protecției copilului, autoritățile judiciare și factorii de decizie din UE. Obiectivele specifice includ dezvoltarea rolurilor mediatorilor/interpreților, îmbunătățirea competențelor profesioniștilor din domeniul juridic, îmbunătățirea cooperării multidisciplinare și creșterea gradului de conștientizare cu privire la importanța sprijinului specializat pentru copiii victime cu dizabilități.

Am pregătit un număr de întrebări care vor ghida discuția de astăzi, dar am dori ca aceasta să fie una cât mai adaptată subiectului propus. Ca atare, te invităm să ne împărtășești deschis tot ce crezi că ar fi util pentru a avea o înțelegere cât mai clară despre modul în care copiii cu dizabilități trăiesc aceste experiențe în sistemul de justiție penală. Vom nota răspunsurile tale; ele vor fi prelucrate în cadrul raportului de cercetare împreună cu cele ale altor respondenți. Nu vom folosi nume pentru a proteja identitatea surselor.

1. Povestește-ne un pic, te rugăm, despre backgroundul tău. De câtă vreme lucrezi în domeniu?
2. Ai avut interacțiuni în cadrul procesului de justiție cu copii/tineri cu dizabilități? Ce tip de dizabilitate avea persoana respectivă?
3. Din experiența ta, copiii și părinții/reprezentanții lor legali cunosc drepturile de care ar trebui să beneficieze pe parcursul unui proces derulat în cadrul sistemului de justiție? Știu copiii, în special cei care au dificultăți de comunicare, sau familiile lor că pot avea o persoană de sprijin aleasă de ei, care să îi asiste de-a lungul procesului procedural? Dacă da, de unde accesează această informație?
4. Există un proces/procedură prin care se decide că un copil cu dificultăți de comunicare are nevoie de asistență pe parcursul procesului juridic? Cine stabilește acest lucru? Când este obligatorie desemnarea unei persoane de sprijin – interpret? Cine desemnează această persoană? De unde este ea aleasă? Copilul/tânărul victimă poate să opteze pentru alegerea ei?
5. Pentru copiii cu deficiențe de comunicare ați folosit interpreți? Dacă da, au fost ei disponibili atunci când a fost nevoie? Au fost suficient de instruiți/pregătiți să susțină această comunicare?

6. Ai avut vreun caz de copil cu dificultăți de comunicare care nu a avut nicio persoană de sprijin pe parcursul procesului juridic? Cum s-a asigurat justițiarul că acel copil/inculpat/victimă înțelege ce i se întâmplă?
7. Dar vreun caz de copil cu dizabilități psihice/intelectuale? Ce modalități ai folosit ca să te asiguri că înțelege ce i se spune, adecvat nivelului lui de înțelegere, și că poate lua o hotărâre cunoscând toate aspectele implicate în derularea procesului? Se folosesc termeni ca „incapacitate cognitivă" sau „incapacitate mentală" pentru a limita participarea legală a copilului? Ce se întâmplă în astfel de cazuri dacă nu i se permite copilului să participe la procesul care îl privește?
8. Există oportunități de formare pentru profesioniștii din justiție pentru a interacționa cu copiii/tinerii cu dizabilități? Dacă da, ce cursuri sunt disponibile? Sunt ele obligatorii? Există o formare continuă, obligatorie?
9. Care sunt facilitățile procedurale disponibile pentru copiii victime/minori/cu handicap în sistemul de justiție? De exemplu, există facilități (limbaj simplificat, tablă cu simboluri, dispozitive electronice și aplicații mobile) disponibile pentru a fi folosite înainte, în timpul și după audieri? Dacă da, sunt disponibile automat pentru copiii cu diverse nevoi speciale sau trebuie cerute în mod explicit?
10. Cum sunt aceste facilități aplicate în practică? Există dificultăți/provocări pentru punerea lor în practică? Ne poți da un exemplu cu care te-ai confruntat?
11. Cum sunt luate în considerație dorința și preferințele copilului de a alege anumite tipuri de facilități?
12. Există materiale (broșuri, site-uri web, linii de asistență telefonică) accesibile și concepute pentru copiii de diferite vârste, dizabilități și niveluri de alfabetizare? Din experiența ta, sunt ele accesate și folosite?
13. Cum sunt informațiile adaptate în funcție de vârstă, gen, nivelul de înțelegere, tipologia de handicap? Poți să dai un exemplu, te rog?
14. Există cazuri de audieri remote pentru copiii cu dizabilități? Dacă da, care ar fi provocările sau beneficiile observabile?
15. În ce măsură camerele de audiere, secțiile de poliție și alte spații utilizate în cadrul procesului judiciar sunt accesibilizate pentru copiii cu dizabilități?
16. Există colaborare interdisciplinară între poliție, sectorul social (asistență socială, psihologi) și cel juridic pentru a asigura un proces cât mai clar și puțin traumatizant pentru un copil/tânăr cu dizabilități/deficiențe de comunicare? Dacă da, ne puteți detalia, vă rugăm?
17. Din experiența ta, ce funcționează bine în sistemul judiciar actual pentru sprijinirea copiilor cu deficiențe de comunicare? Ce modificări crezi că ar trebui făcute în procesul la care participă copiii victime, astfel încât acesta să fie mai accesibil și incluziv pentru copiii cu dizabilități?

Mulțumim frumos pentru timpul și informațiile oferite!

Ghid interviu profesioniști justiție

Thank you for giving us your time today for the interview you have agreed to take part in. This discussion with you will help us better understand the role of professionals in the justice system in proceedings involving child victims with disabilities (physical, mental, hearing, visual), as well as their contribution to making these proceedings as child-friendly as possible.

This interview is part of a research initiative launched by Tdh Romania, which will inform the interventions of the ENSURE project. The ENSURE project, implemented by Tdh Romania, aims to improve access to justice for child victims with disabilities by strengthening coordination and cooperation between specialized roles. It addresses professionals in criminal justice, child protection professionals, judicial authorities, and EU decision-makers. Specific objectives include: developing the role of mediators/interpreters, improving the skills of legal professionals, enhancing multidisciplinary cooperation, and raising awareness of the importance of specialized support for child victims with disabilities.

We have prepared a number of guiding questions for today's discussion, but we would like it to remain as tailored as possible to the proposed topic. Therefore, we invite you to share openly anything you believe would be useful for gaining a clearer understanding of how children with disabilities experience the criminal justice system. Your answers will be recorded and analyzed in the research report together with those of other respondents. Names will not be used, in order to protect the identity of the sources.

Interview Questions

1. Please tell us a little about your background. How long have you been working in this field?
2. Have you had interactions in the justice process with children/young people with disabilities? What type of disability did that person have?
3. From your experience, do children and their parents/legal representatives know the rights they should benefit from during proceedings in the justice system? Do children, especially those with communication difficulties, or their families know that they may have a support person of their choice to assist them throughout the procedural process? If yes, where do they access this information?
4. Is there a process/procedure to decide that a child with communication difficulties needs assistance during judicial proceedings? Who makes this determination? When is it mandatory to designate a support person/interpreter? Who designates this person? From where is this person chosen? Can the child/young victim opt to choose them?
5. For children with communication difficulties, have you used interpreters? If yes, were they available when needed? Were they sufficiently trained/prepared to support this communication?

6. Have you had a case involving a child with communication difficulties who had no support person during the judicial process? How did the justice actor ensure that the child/defendant/victim understood what was happening?
7. What about a case involving a child with psychosocial/intellectual disabilities? What methods did you use to ensure they understood what was said, at a level appropriate to their understanding, and that they could make a decision knowing all the aspects involved in the proceedings? Are terms like "cognitive incapacity" or "mental incapacity" used to limit a child's legal participation? What happens in such cases if the child is not allowed to take part in the process that concerns them?
8. Are there training opportunities for justice professionals on interacting with children/young people with disabilities? If yes, what courses are available? Are they mandatory? Is there mandatory, ongoing training?
9. What procedural accommodations are available for child victims/minors/children with disabilities in the justice system? For example, are accommodations such as simplified language, symbol boards, electronic devices, or mobile applications available before, during, and after hearings? If yes, are they automatically provided for children with special needs, or must they be explicitly requested?
10. How are these accommodations applied in practice? Are there difficulties/challenges in implementing them? Can you give us an example you have faced?
11. How are the child's wishes and preferences considered when choosing certain types of accommodations?
12. Are there materials (brochures, websites, helplines) accessible and designed for children of different ages, disabilities, and literacy levels? From your experience, are they accessed and used?
13. How is information adapted according to age, gender, level of understanding, and type of disability? Could you please give an example?
14. Are there cases of remote hearings for children with disabilities? If yes, what challenges or benefits have you observed?
15. To what extent are hearing rooms, police stations, and other spaces used in judicial proceedings made accessible for children with disabilities?
16. Is there interdisciplinary collaboration between police, social services (social workers, psychologists), and the justice system to ensure that proceedings are as clear and minimally traumatic as possible for a child/young person with disabilities or communication difficulties? If yes, could you please give details?
17. From your experience, what works well in the current justice system in supporting children with communication difficulties? What changes do you think should be made in proceedings involving child victims so that they are more accessible and inclusive for children with disabilities?

Thank you very much for your time and for the information you have provided!

Ghid interviu copii care au interacționat cu sistemul de justiție

Îți mulțumesc pentru timpul pe care ni-l oferi astăzi pentru a avea această discuție. Aș vrea să vorbim despre experiența pe care ai avut-o cu sistemul de justiție din România. Vreau să te asigur că tot ce alegi să îmi povestești rămâne confidențial; nu va afla nimeni numele și datele tale de identificare. Această discuție ne va ajuta să aflăm despre problemele pe care tu și alți copii ca tine le-au trăit. Intenționăm să îmbunătățim lucrurile, astfel încât copiii ca tine să nu se confrunte cu aceleași dificultăți în viitor.

Această conversație face parte dintr-un proiect numit ENSURE. Proiectul urmărește să se asigure că copiii cu dizabilități primesc sprijinul de care au nevoie atunci când fac parte din procese juridice sau judiciare (de exemplu, când vorbesc cu poliția, merg la tribunal sau cer ajutor). Discutăm cu copii și adulți pentru a afla ce funcționează bine și ce ar putea fi îmbunătățit.

Nu există răspunsuri corecte sau greșite. Poți alege să nu răspunzi la unele întrebări sau să oprești discuția în orice moment.

Ești de acord să începem această discuție în condițiile menționate mai sus?

☐ Da ☐ Nu

- Povestește-mi puțin despre tine. Ce îți place să faci în timpul liber? Care este lucrul tău preferat pe care îl faci cu prietenii sau familia?
- Dacă ai putea inventa ceva care ți-ar face viața mai ușoară, ce ai alege?
- Când ești supărat sau îngrijorat, ce te ajută să te simți mai bine?
- Aș vrea să vorbim acum despre experiența pe care ai avut-o tu cu sistemul de justiție și modul în care ai resimțit-o.
- Atunci când ai fost în contact cu poliția, instanța sau asistenții sociali, ți-a explicat cineva clar de ce te aflai acolo?
- Ți s-a spus că te poate ajuta cineva să înțelegi ce se întâmplă (de ex., un interpret, un asistent social sau un alt adult)? Dacă da, te-au lăsat să alegi tu acea persoană? Cine a fost? Dacă ai avut o astfel de persoană, te-ai simțit ajutat de către aceasta? Dacă nu, de ce?
- Ai înțeles cuvintele pe care le-au folosit acei oameni (polițiști, asistenți sociali, judecători) atunci când ți-au vorbit? Dacă nu ai înțeles ceva, ai putut să pui întrebări sau să rogi pe cineva să îți explice?

- Ți-a spus cineva care sunt drepturile tale, în așa fel încât să le poți înțelege?
- Ai simțit că oamenii te-au ascultat și că le-a păsat de ce aveai de spus? Au făcut ceva anume acești oameni ca să te simți mai confortabil sau sprijinit? Te-au întrebat pe tine și/sau pe cei din familia ta/prietenii tăi ce fel de sprijin ți-ar fi util pentru dizabilitatea pe care o ai?
- Consideri că ai fost tratat cu amabilitate și corectitudine? Dacă nu, de ce?
- Dacă ai fost intervievat sau a trebuit să aștepți undeva, a fost o cameră plăcută pentru copii (jucării, culori, scaune potrivite)?
- A existat cineva în care ai avut încredere în timpul procesului? Dacă da, a fost persoana care ți-a fost alături încă de când ai avut contact cu poliția? Sau a apărut în momentul în care ai ajuns la proces?
- Te-a întrebat cineva cum vrei să te exprimi în cadrul procesului (să vorbești, să desenezi, să scrii, să folosești limbajul semnelor)? S-a întâmplat așa cum ți-ai dorit?
- Ai simțit că cineva a fost acolo ca să te ajute pe parcursul întregului proces, nu doar la început? Dacă ai avut nevoie de ceva în timpul procesului, la cine te-ai dus pentru ajutor? Te-ai simțit în siguranță și sprijinit de această persoană?
- Ai simțit că ai fost tratat diferit din cauza dizabilității/handicapului tău? Poți să-mi spui de ce și cum s-a întâmplat?
- Ai dori să știi ce am aflat din discuțiile cu tine și cu alți copii?
- E ceva ce vrei să ne mai spui legat de ce am discutat?

Ghid interviu interpret ENSURE

Mulțumim pentru timpul pe care ni-l oferi astăzi în cadrul interviului pe care ai acceptat să-l purtăm. Discuția cu tine ne va ajuta să înțelegem mai bine care este rolul interpreților în cadrul proceselor la care participă copiii victime din sistemul de justiție. Acest interviu face parte dintr-un demers de cercetare inițiat de către Tdh România, care va informa intervențiile proiectului ENSURE. Proiectul ENSURE, derulat de către Tdh România își propune să îmbunătățească accesul la justiție pentru copiii victime cu dizabilități prin îmbunătățirea coordonării și cooperării între rolurile specializate. Acestea vizează profesioniștii în justiție penală, profesioniștii în domeniul protecției, autoritățile judiciare și factorii de decizie din UE. Obiectivele specifice includ dezvoltarea rolurilor mediatorilor/interpreților, îmbunătățirea competențelor profesioniștilor din domeniul juridic, îmbunătățirea cooperării multidisciplinare și creșterea gradului de conștientizare cu privire la importanța sprijinului specializat pentru copiii victime cu dizabilități.

Am pregătit un număr de întrebări care vor ghida discuția de astăzi, dar am dori ca aceasta să fie una cât mai adaptată subiectului propus. Ca atare, te invităm să ne împărtășești deschis tot ce crezi că ar fi util pentru a a avea o înțelegere cât mai clară despre modul în care copiii trăiesc aceste experiențe în sistemul de justiție penală. Vom nota răspunsurile tale, ele vor fi prelucrate în cadrul raportului de cercetare împreună cu cele ale altor respondenți. Nu vom folosi nume pentru a proteja identitatea surselor.

- Povestește-ne un pic te rugăm despre backgroundul tău și despre cum ai ajuns să profesezi în acest domeniu. De câtă vreme deții această poziție ? Care a fost procesul tău de formare pentru această poziție ? Ai făcut cursuri de pregătire/ de perfecționare pentru această poziție ?
- Interacționezi cu copiii minori care ajung în justiție. Din experiența ta, copiii și părinții/ reprezentanții lor legali își cunosc drepturile de care ar tb să beneficieze pe parcursul unui proces derulat în cadrul sistemului de justiție? Cum sunt copiii, în special cei care au dificultăți de comunicare, informați că pot avea o persoană de sprijin aleasă de ei, care să îi asiste de a lungul procesului procedural?
- Cum ajung familiile la tine? Te caută ei sau ești tu referit de către sistemul de justiție ?
- Serviciile pe care le oferi sunt gratuite sau sunt plătite ? Dacă da, cine acoperă aceste costuri și cât de afordable sunt acestea?
- Există un proces/ procedură prin care se decide că un copil cu dizabilități are nevoie de asistență pe parcursul procesului juridic? Cine stabilește acest lucru?
- Care sunt facilitățile procedurale disponibile pentru copiii victime/ minori / cu handicap în sistemul de justiție ? (De ex, există facilități (limbaj simplificat, tablă cu simboluri, dispozitive electronice și aplicații mobile) disponibile pentru a fi

folosite înainte, în timpul și după audieri ? Dacă da, sunt disponibile automat pentru copiii cu diverse nevoi speciale sau trebuie cerute în mod explicit?)

- Cum sunt aceste facilități aplicate în practică ? Există dificultăți/ provocări pentru punerea lor în practică? Ne poți da un exemplu cu care te-ai confruntat ?
- Cum sunt luate în considerație dorința și preferințele copilului de a alege anumite tipuri de facilități?
- Există materialele (broșuri, site-uri web, linii de asistență telefonică) accesibile și concepute pentru copiii de diferite vârste, dizabilități și niveluri de alfabetizare? Din experiența ta, sunt ele accesate și folosite ?
- Cum sunt informațiile adaptate funcție de vârstă, gen, nivelul de înțelegere, tiplogia de hándicap? Poți să dai un exemplu, te rog?
- În cazul unui copil cu handicap psihosocial sau intelectual, cum știi care este nivelul lui de înțelegere pentru a organiza o audiere? Ce provocări există în a asigura participarea deplină a unui copil cu deficiențe fizice, intelectuale sau psihosociale la procesul de justiție care-l vizează? Se folosesc termeni ca “incapacitate cognitivă” sau “incapacitate mentală” pentru a limita participarea legală a copilui? Ce se întâmplă în astfel de cazuri dacă nu i se permite copilului să participe la procesul care-l privește?
- Există cazuri de audieri remote pentru copiii cu dizabilități? Dacă da, care ar fi provocările sau beneficiile observabile?
- Știi de vreun caz de copil cu deficiențe de auz care a ajuns în justiție neasistat de un interpret? Comparând experiența acestuia cu cea a unui copil asistat, ai identificat vreo diferență între comportamentul celor doi copii? Care ar fi efectele negative ale lipsei unui interpret pe parcursul unui proces în cadrul sistemului de justiție pentru copil? Dar pentru familia lui?
- Care e rolul tău și unde/când se termină el în relație cu copilul minor/ familia lui?
- Din experiența ta, ce funcționează bine în sistemul judiciar actual, pentru sprijinirea copiilor cu deficiențe de auz ? Ce modificări crezi că ar trebui făcute în procesul la care participă copiii victime astfel încât acesta să fie mai accesibil și incluziv pentru copiii cu dizabilități ?
- În ce măsură camerele de audiere, secțiile de poliție și alte spații utilizate în cadrul procesului judiciar sunt accesibilizate pentru copiii cu dizabilități ?
- Știi și alte persoane interpret care ajută sistemul de justiție din România? Dacă da, sunt acești interpreți disponibili atunci când este nevoie? Sunt ei în număr suficient ca să asigure cazuistica copiilor cu dizabilități intrați în procesul judiciar din România? Sunt aceștia suficient de instruiți să susțină această comunicare?
- Dacă nu, există alte persoane specializate, care însoțesc/ ajută acești copii pe parcursul experienței pe care o au ei în cadrul proceselor judiciare la care participă? Acești profesioniști din sectoarele juridic, psihologic și socialcare lucrează cu copilul victimă colaborează între ei?

Finanțat de Uniunea Europeană. Opiniile și opiniile exprimate aparțin însă exclusiv autorului/autorilor și nu reflectă neapărat opiniile Uniunii Europene sau ale Comisiei Europene. Nici Uniunea Europeană, nici autoritatea care acordă finanțarea nu pot fi considerate responsabile pentru acestea.